

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Julen 1982

Tidskrift för Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka

Status

Tidskrift för Riksförbundet
för hjärt- och lungsjuka

nr 10 1982 årgång 45

Ansvarig utgivare: **Tord Axelsson**
Redaktör: **Lars-Erik Hult**

Förbundskansli:
David Bagares Gata 3, Stockholm
Postadress: Box 3196
103 63 Stockholm
Telefon 08-23 15 30
Postgiro: 90 00 11 - 8

Prenumerationspris:
Helår 45:—, Medlemspren. 25:—.

God Jul kära läsare!

Snålblåsten viner om våra svenska knutar, men jag är trots allt övertygad om att vi skall rida ut också den här stormen.

Nu till jul riktas strålkastarna obönhörligt mot vårt samhällssystem och vi vet alla att de handikappades situation inte är särskilt ljus.

Förhoppningen är att statsmakterna skall inse det rimliga i att också de sämst ställda ges en anständig tillvaro i vårt samhälle.

Trots alla mörka moln tror jag att vi verkar mest effektivt, om vi gör det i optimismens tecken. Jag tror på en samhällelig rättvisa, det må så vara att vi lever i ett ekonomiskt kärvt klimat.

Framtiden är fylld av förväntningar. Och det även om konjunkturbarometern faller snabbt.

Just rättvisa är målet för vår kamp och det är i våra strävanden om en rättvis fördelning av resurserna jag önskar alla läsare En god jul och Ett gott nytt år.

Tord Axelsson

INNEHÅLL

- Om julgävor 3
- Den listige tjuven 6
- Fira jul, dricka jul
och leka jul 9
- Goggles 12
- Patienten som blev
kvar hela livet 14
- Första kongressen 15
- Vara tillsammans 18
- Om resenären som
inte fanns 20
- Den heliga natten 27
- Sveriges äldsta ång-
maskin 150 år 28
- Julfirande från förr 32
- Julbildkruss 34

Kontrollmärke
lagligen skyddat

Tryck Axlings Tryckeri AB Södertälje

UR INNEHÅLLET

Fira jul, dricka jul och leka jul. Det berättas om den kände folklivsforskaren Nils Gabriel Djurklou, att han en gång år 1870 var ute för att samla jultraditioner. En gammal gumma, som han pratade med, gav sin syn på julfirandet med följande ord: Nej, nu för tiden förstår man sej inte på att fira jul! Ser herrn, förr i världen var det jul, då det var jul! Men nu för tiden är det för besynnerligt, den ena dagen är den andra lik, och folk har aldrig något roligt...

Den listige tjuven heter Sven O. Bergkvists novell. Frågan är om inte Fransson i Långsbo ändå en aning överskattade spårsnöns betydelse, både när det gällde att nå fina jaktresultat och att infånga fräcka tjuvar. Ordentlig spårnö... och ingenting undkommer en gammal och van skogsman, det var han övertygad om.

Första kongressen. "De Lungsjukas Riksförbunds första kongress öppnades lördagen den 15 juli 1939 å Svenska Läkaresällskapets lokaler i Stockholm. Ombud för 27 föreningar voro närvarande förutom andra deltagare från dessa föreningar och enskilda medlemmar, tillsammans ett 40-tal. Därbland märktes ombud från landets nordligaste centralsanatorium, Sandträsk, som också är det största landsortssanatoriet. Förutom patientföreningen voro centralorganisationerna i Göteborg och Malmö samt konvalescentföreningen i Lund representerade."

Om julgävor. Att klappa på dörren, slänga in julklappar och sedan försvinna var en gång den normala formen för julgävor överlämnande. På julafton håller folk sig inomhus i kretsen av familj och släkt och livet återvänder till gatorna först sent på kvällen då besökande släktingar bryter upp med nya presenter och sömniga barn.

Goggles. Vi är glada och tacksamma för att vi i Status julnummer kan publicera några dikter ur Nils Ferlins diktsamling "Goggles". Då den kom ut skrev Sten Selander: En verklig skald är Ferlin, skald och ingenting annat... Knappast någon annanstans i vår samtida lyrik har de strindbergska orden "Det är synd om människorna" fått lika intensiva uttryck..."

Den heliga natten. Dikt av Hjalmar Gullberg.

Om resenären som inte fanns. "Om Paradiset kan jag inte tala sanningsenligt ty jag var icke där." Det är den enda mening av blygsamhet man kan finna hos Sir John Mandeville, välboren riddare och född i England i staden St. Albans, avrest över haven i nådens år 1322 på Sankt Mikael's dag och därefter i trettio år välbefaren i många olika sorters länder och provinser och kungariket och öar. För den fantastiska berättelsen står en av våra finaste skildrare, Olle Hammarlund.

Vara tillsammans. Det är man över Erik Ransemars trevliga julspele för hela familjen. En fin tradition, en fin förströelse att koppla av tillsammans, skönt, avstressande.

Sveriges äldsta ångmaskin 150 år. För att tillmötesgå våra många tekniskt intresserade läsare publicerar vi en intressant artikel om ångmaskinen mitt i julmaterialet. Författare är Tore Attelid.

Patienten som blev kvar hela livet. Det handlar om Bertil Hansson på Renströmska sjukhuset i Göteborg. Sedan 1951 har han varit drivande kraft i sjukhusets patientförening.

Bildkruss. Ja, vi vet att det är en uppskattad sida som skänker nöje och avkoppling. Och nog är det väl rimligt att också ge intellektet en chans även i juletid.

Konstnären Sven Björnson. Honom känner ni, för det är han som så skickligt svarar för omslag och illustrationer och som ger Status Jul den fina utformningen.

Om julgåvor...

Att klappa på dörren, slänga in julklappar och sedan försvinna var en gång den normala formen för julgåvornas överlämnande.

Särskilt vid två tillfällen under året ligger Stockholms gator ödsliga och folkotomma och det är på midsommarafton och på julaftonskvällen. På midsommaren söker sig stockholmaren ut i det gröna och det är en mycket gammal tradition. Men på julaftonen håller folk sig inomhus i kretsen av familj och släkt och livet återvänder till gatorna först sent på kvällen då besökande

släktingar bryter upp med nya presenter och sömniga barn.

Den här stillsamma familjejulen är inte av så gammalt ursprung. Olika berättelser från 1800-talets förra hälft visar att det då var ett livligt folkliv på gatorna ännu långt fram på natten. Förklädda och maskerade personer vandrade omkring för att kunna kasta in julklappar till sina vänner, oväntat

och överraskande och utan att bli igenkända. Från 1860-talet berättas samma sak från Göteborg. Här var det tjänstefolket som klädde ut sig till kungar och drottningar, sjömän, soldater och harlekiner och som bar korgar med julklappar från husbondfolket till dess vänner. Och över hela landsbygden sprang ungdomen omkring och kastade in skämtsamma, anonyma

julklappar till grannarna, och satte sedan en ära i att komma undan osedda. Men mottagarna å sin sida var ivriga att försöka fånga givaren, och blev han fasttagen drogs han in i huset och bjöds på förtäring.

En bock av halm och trä, ibland med en ryttare på kunde spela rollen av skämtsam "julklapp". Den ställdes oförmärkt in i en stuga med en retsam vers på ett tillhörande papper. Då gällde det för mottagarna att skriva en vers till och i smyg förpassa bocken till nästa gård, där den behandlades likadant. På så sätt kunde bocken under mycket skratt och stoj vandra runt i en hel by under julnatten.

Andra figurer som kastades in till grannarna var dockor som man gjorde av halm och satte kläder på, ibland i avsikt att retas och vara förarglig. Men då fick man ju tåla en liknande försmädlig present i gengäld.

Skämtsamheterna gällde också "rik-tiga" presenter, som kunde packas in i lager efter lager av papper, alla adresserade till olika mottagare, eller måste sökas genom hela huset med ledning av utlagda verser. I början av 1800-talet antecknade dagboksförfattarna ofta om julaftonen, att de fått både julklappar och attrapper, dvs skämtsamma överraskningar. Ibland kommer de också med en anteckning om att julklappar överlämnats anonymt av maskerade personer.

Att klappa på dörren, slänga in julklappar och sedan försvinna så fort som möjligt, det var en gång den normala formen för julgåvornas överlämnande och anses allmänt ha gett julklappen dess namn. Inte alltid nöjde man sig med bara spratt och skämtsamheter utan lämnade mer eller

mindre värdefulla gåvor. Men den gamla seden att slänga in julklappen levde länge kvar. Så berättade t ex en gång grevinnan Ebba Mörner om sin barndoms jular på Kåreholm i Östergötland på 1850- och 1860-talen, att de många julklapparna var lackade och försedda med mycket verser och låg i korgar i sängkammaren. De kastades in en och en till familjen kring bordet i lilla förmaket av jungfru Lotta som stod i dörren till sängkammaren.

I Fredrika Bremers barndom under de första åren av 1800-talet, firades julen i hennes hem på följande vis, enligt hennes systers berättelse:

I förmaket dukades ett julbord, belastat, i detta ords fulla bemärkelse, med goda saker. Vart barn hade sin julhög av saffransbröd, limpor och ve-tebröd och dessutom rågade tallrikar med russin, mandel, nötter och konfekt, och vid varje hög stod ett trear-mat vaxljus. En mängd julklappar, inlagda i paketer och förseglade, kastades in i rummet av en utklädd figur med horn i pannan, kallad julbock. — Jämte nyttiga saker fingo vi en hel mängd av leksaker, över vilka vi fröjdade oss under hela helgen.

Den som har läst Petters och Lottas jul av Elsa Beskow kommer nog ihåg bilden av julbocken. Julbocken kommer och han går, barnen ömsom glädja sig och rysa, skrev Tegnér. Numera är bocken som julklappsutdelare alldeles bortlagd. Han har ersatts av jultomten. Före 1860–70-talen ansågs tomten vara en liten gråklädd pyssling som hade makt över djurs och människors trivsel och välfärd på en gård. Hans roll i julfirandet var bara att äta upp den gröt som sattes ut åt honom på julaftonen. Men på 1860-talet bör-

jade tomtefiguren i Danmark och Sverige förändras genom påverkan från den kontinentala Sankt Nikolaus (engelska Santa Claus). Niklas är barnens skyddspatron, en högre, skäggig man i röd kappa som kommer till barnen med presenter i ena handen och ett ris i den andra på sin namnsdag den 6 november. Han sägs dela ut gåvor till de värlatade men risbasta till de misslyckade, och det är honom som vi nu upplever redan flera veckor före jul i varuhuset och på julmarknaderna, där han frågar efter snälla barn. På stortorgsmarknaden i Gamla stan i Stockholm passar Niklas faktiskt riktigt bra. Dels är han också köpmännens skyddspatron, dels är Storkyrkan helgad åt honom och heter S:t Nikolai.

Den som skapade den nutida svenska jultomtefiguren var konstnärinnan Jenny Nyström. Själv hade hon som barn fått sina klappar av julbocken, men jultomten blev allt mer populär genom den mängd julkort med tomtar som hon hann med att rita under några decennier. Hennes tomtar är små pysslingar, först gråklädda med röda luvor men snart helt rödklädda. De kliar och matar grisar, packar in och delar ut julklappar, hugger granar och äter stora mängder gröt. Någon risbasta hotar de aldrig med.

Till skillnad från Nikolaus som bär leksakerna öppet i säcken, ger den svenska tomten bort hemlighetsfulla, väl inlagda paket. Där är den svenska traditionen obruten. Visserligen sätter givaren i nutiden oftast ut sitt namn, men en hemlighet ska julklappen helst vara ända tills den är uppackad. I äldre tid skulle givaren om möjligt vara anonym, men versen på paketet borde hjälpa mottagaren att gissa vem som

skulle tackas. Även den kungliga familjen följde reglerna, när den ordnade presenter åt anhöriga och uppvaktnings. Hovmannen Fritz von Dardel berättar i sin dagbok 1863 hur Karl XV och hans drottning under några veckor före jul varit sysselsatta med inpackning av julklappar och därtill hörande tillverkning av verser och charader i massa.

Kronprinsessan Lovisa Ulrika kom till Sverige 1744 och redogjorde i ett brev till sin mor hemma i Preussen för de svenska julklapparna. Det är sed här, skrev hon, att giva gåvor om julen. Man inbjuder ett antal personer, var och en mottager sitt paket utan att veta, varifrån det kommer, och det medföljer alltid en biljett, på vilken man skriver en sinnebild eller några skämtsamma rader, som passa personen i fråga. Hon berättade också att hon och hennes gemål Adolf Fredrik på julaftonen hade klätt ut sig och överraskat greven och grevinnan Tessin med en skämtgåva.

Men med de båda tyskfödda drottningarna Sofia och Viktoria tycks den kontinentala seden med oinpackade, öppet presenterade gåvor ha införts på slottet.

Julen har mycket länge ansetts vara gåvornas högtid. Under en tid då hunger och umbäranden hörde till de självklara plågorna för många männi-

skor i vårt land inträffade även hos eljest icke generösa personer en sinnesförändring just vid julen. Då borde ingen behöva gå hungrig från ett hem som hade mat att dela med sig av. På gårdar där man hade resurser och kände ansvar bakades ofta stora mängder bröd för utdelning inte bara till underlydande utan också till backstusittare, tiggare och invånare i fattighuset.

Bondsonen Johannes Andersson på Källandsö i Västergötland har berättat hur han som pojke på 1870-talet "fick gå till orkeslösa, som ej kunde gå själva, med julmat, och jag ser ännu för mig hur dessa gamlas ögon tindrade av glädje när jag kom i dörren, de önskade mig välkommen och sade: Nu kommer tomten med julglädjen".

Bröd var i äldre tid en mycket välkommen julgåva, och det gällde inte bara fattiga människor. Ännu långt in på 1800-talet var en god vetekrans eller kringla en vanlig julpresent vänner emellan. Julen 1864 fick t ex Fredrika Bremer av en bekant en enorm safranskringla. Första gången bröd nämns som julgåva i Sverige är i mitten av 1500-talet, då Olaus Magnus skrev att man vid jultiden i Sverige skänker bort bröd som är stora som 5-års barn.

Julbrödet är en allvarlig gåva, julklappen en ofta retsam lustighet. Till sammans utgör den en viktig del av bakgrunden till den nutida julklappsleden.

Den listige tjuven

Novell av Sven O. Bergkvist

Frågan är om inte Fransson i Långsbo ändå en aning överskattade spårsnöns betydelse, både när det gällde att nå fina jaktresultat och att infånga fräcka tjuvar. Ordentlig spårsnö... och ingenting undkommer en gammal och van skogsman, det var han övertygad om. Och nog hade den teorin visat sej hållbar för det mesta. Som nu till exempel... Haren hängde där harar brukade hänga i uthuset. Förpassad till sällare jaktmarker där kanske ingen spårsnö fanns och där ett stackars litet djur hade bättre möjligheter att dra en rutinerad jägare vid näsan...

Hur som helst med den saken. Fransson ansåg sej i alla händelser kunna gå till sängs i förvissning om en väl använd eftermiddag. Inget undgick honom... i varje fall inte i spårsnötider! Fransson snarkade tryggt den natten som de flesta andra nätter.

Men på morgonen när han stod i uthusdörren och kikade blev hans näsa längre än vanligt och ögonen vidgades och blev till stora, stirrande, förvånade klot... han visste inte om han skulle tro dem eller inte. Han tog ett steg närmare. Han kikade ur den ena synvinkeln efter den andra, han flyttade och snodde på pälsmössan, snöt sej, spottade och nös. Men ingenting förändrade det faktum att haren var borta. Han glodde som om han aldrig tidigare hade sett en tom vägg. Plötsligt skar han tänder och sprang ut på gårdsplanen.

Vem... vem? dunkade det i tinningarna. Han sparkade i snön med de stora, högremmade gummiskorna och funderade och grubblade. Nåja, han skulle nog ta fast tjuven, den saken var

ju klar. Vem kunde han vara? Någon av huggarna på andra sidan sjön? Han tummade på stövstenen och tänkte ut en plan. Kölden knäppte i bjälkar och bräder. Det ljusnade sakta men säkert. Han böjde sej framåt och letade efter spår... Synd att det inte hade snöat lite under natten. Då skulle det ha gått bättre. Vägen neremot sjön var också ganska uppgådd. Men bara ner till

stranden... Det hade han sett dagen innan. Isens vita täcke låg orört. Så var det någon av främlingarna på andra sidan så... Man kunde nog inte lita på de där människorna som kommit ända ifrån Södra Sverige och nu trodde att de var huggare! Nä, det här borde han ha tänkt på tidigare och låst ordentligt om kvällarna!

Plötsligt kom Nord, grannen. Han

var på väg till sitt skifte. Mössan hade han nerdragen över ögonen som vanligt. Det knarrade under hans fötter. Sågen slog klirrande mot någonting som han hade i rygsäcken. I ena näven höll han stadigt yxan som var han redo till hugg vilken sekund som helst.

— Nu går skam på torra land, sa Fransson. Det ska jag tala om för dej...

Nord sköt upp mössan.

— Va? sa han.

— Jag har blivit av med haren i natt, omtalade Fransson. Det är nån som har stulit den...

— Det var som...

— Men vänta du... Fransson är inte den som är den! Den som varit framme och nafsat, den ska åka dit... och det är så det gnistrar om det!

— Joo, sa grannen.

Plötsligt som de stod där — så var det precis som om någon stod och hänskrattade en bit inne i skogen. De ryckte båda till.

— Hör... hörde du? sa Fransson.

— Ja, sa Nord.

Ingen av dem andades på en lång stund. De lyssnade. Men ljudet upprepades inte. Det var tyst och stilla mellan de snötyngha granarna, över kullar, sten och moras och vita åkerlappar som här och där kilade sej in som träsiga tygstycken.

— Så... så han har inte kommit längre, sa Fransson äntligen.

— Om... om det nu inte var nåt ljud... från nån räv, eller nånting? sa Nord. Det hördes som om...

— Jo, nog kan det vara sant, sa Fransson. För alla dom där ifrån Södra Sverige... dom är inte annat än rävar

hela bunten. Hö hö! Men Fransson ifrån Långsbo, han lurar dom inte! Nu måste du hjälpa mej, Nord. Du kan ta vägen neremot sjön. Jag springer rakt in här... för det var väl därbortöver han skrattade!

— Jo, sa Nord.

— Om du ser dom... så skrik! sa Fransson och sprang.

Nord skyndade den andra vägen.

Fransson plumsade i riktning mot platsen där någon från Södra Sverige stått och skrattat... Det retade honom att han varit så in i Norden fräck så han till och med stått och flabbat åt sitt otyg! Men nu, nu... Här, här borde det förresten synas spår... för det var väl härifrån ljudet kommit? Men han hittade inte det minsta tecken på att någon dragit fram ljusst här vid bäcken. Han kanske hade följt bäckfåran neröver för att förvillan honom? Nää, det skulle väl synas åtminstone något... Fransson plumsade vidare. Än hit, än dit... Ibland tyckte han att han hörde något ljud och gick i den riktningen. Lite senare knakade det i kvistar i ett annat väderstreck och han sökte sej däråt.

Men nej! Han skulle emellertid inte ge sej, om det nu var någon som hoppades på det! Fransson var inte den som man drog i näsan i första taget. Nu började han rusa än åt ett håll, än åt ett annat...

Plötsligt såg han steg. Så där ja! Nu hade han honom på kornet! Det här med spårnsnö, det var i alla fall det verkliga... Han vek inte en tum från spåret. Tjuven hade tydligen haft bråttom. Han hade vinglat fram och tillbaka och ibland hade han visst snubblat. Jo, det var inte det bästa att ha

Fransson i hälarna, det förstod han fuller väl! Han skrattade till... Se, nu stack spåren iväg mot bäcken... Nä, men här hade han ju själv stått för en stund sedan. Nu började det visst gå runt i skallen på honom själv! Och... nä, men det här var ju hans egna steg. Han mätte. Jo, det stämde. Han... han hade förföljt sig själv!

Han kände att kinderna blev heta av ilska och skam. Nä, nu fick det verkligen vara nog... Han hoppade över diket, snubblade och tog emot sej med händerna, reste sej och hastade vidare. Då och då stannade han till och lyssnade. Allt var tyst. Bara hjärtats dunk-dunk hördes. Samt ett eller annat snömoln som lämnade någon gren med ett mildt susande.

Han fortsatte. Tjuven skulle inte komma undan så länge Fransson i Långsbo orkade släpa sej fram på sina ben...

Plötsligt — jo, här såg han nya spår! Och de var inte hans, det märkte han genast. De här spåren var större! Så det var alltså en stöddig bjässe som lagt beslag på hans fångst! Men han skulle nog visa honom... Spåren slingrade fram mellan träd, rundade stenar, buskdungar och vindfällen. Fransson

skyndade på. Nu hade han den storfotade tjuvrackaren på kornet och nu skulle han inte komma undan hur han än bar sej åt... det skulle han bli man för! Han mätte än en gång fotspåren. De var i stöddigaste laget. Men den som var stor behövde ju inte nödvändigtvis vara stark! Förresten... sörlänningar brukade inte vara det! Nu försvann stegen rakt in i en tät, snårig dunge. Fransson dök efter. Plötsligt... hörde han inte någon som andades rasplande därinne? Samt grenar som knakade. Jo, bestämt! Nu hade han tjuven som i en ask... Han visste väl att han var förföljd, den uslingen, och nu hade han inte annat att välja på än att ge sej av rakt in i ett snår för att försöka förvillia honom...

Fransson bet samman tänderna, han borrade sej fram med huvud och axlar och slog omkring sej med armarna. Kvistar slog honom rakt i ansiktet så att det sved som eld. Det var nästan omöjligt att hålla ögonen öppna men då och då stannade han till och kikade... jo, där fortsatte spåren. Nu gällde det att sätta fart... Pang, där körde han axeln i en trädstam och nära nog dränktes i nedfallande snömassor. Det rann i ansiktet, in under

kragen och ner utefter ryggen. Men han skulle inte ge sej, skulle inte...

Plötsligt stannade han till. Där, där... var han ju! Han såg hans böjda rygg. Samt hans ena näve som tagit ett stadigt grepp om en björkstam. Efter en stund stack också den andra näven fram. I den höll han en yxa... för ett enda hugg föll björken över ända med ett litet brak. Snömoln svävade mellan träden och nu kunde han inte se tjuven på en lång stund. Men han nalkades honom, sakta och försiktigt... Nu! Ä, han väntade väl lite. Men nu...

— Stopp, stopp där! ropade Fransson. Stopp, din... din!

Men mannen trängde sej framåt.

— Din, din! stönade Fransson grötigt — och med ett språng var han ikapp mannen och grep ett kraftigt tag kring hans axlar.

— Hö... Va, va nu då? sa — Nord.

— Jaså... är, är det... du? sa Fransson och bara stirrade.

— Jo, sa Nord.

Sedan sa de inget på bra länge.

— Har... har du sett han? undrade emellertid Fransson till slut.

— Nää, sa Nord.

Fransson sänkte blicken.

— Du... du var mej en att ha stora fötter, sa han.

— He, sa Nord, skakade på axlarna och blev som vanligt igen. Jag... jag tror jag blev lite skraj, sa han. He he.

De gjorde sällskap hem till Fransson. De gick runt uthuset och letade efter spår. Plötsligt stannade Nord och blev stående, stel och rak som en pinne, och utan att få fram ett ord. Han bara pekade... Fransson skyndade fram och tittade. Och där såg han de små rävfötternas avtryck i snön. De ledde in under golvbräderna... och då slog det honom genast att två plankor var bortbrutna. Det hade han gjort i somras. Skulle ha satt dit nya men det hade inte blivit av.

— Sa... a— blar! stönade han och svängde med armarna. Men... men det här ska han få för! Det... det kan du ge dej självaste den på, Nord!

— Jaa, sa Nord. Och... och sen skrattar han inte längre, sa han. Nä, nu får jag väl gå till skogs och försöka få nåt gjort. Ska du inte iväg du, Fransson?

— Jo, sa Fransson. Men inte med yxa och såg... utan med bössa!

Och så blev det. Och inte bara den dagen... Det blev inte mycket hugget för Fransson den veckan. Han jagade en tjuv, en tjuv som var sju gånger listigare än den listigaste sörlänning. Och det tog sin tid

Fira jul dricka jul och leka jul

Det berättas om den kände folklivsforskaren Nils Gabriel Djurklou, att han en gång år 1870 var ute för att samla jultraditioner. En gammal gumma, som han pratade med, gav sin syn på julfirandet med följande ord:

– Nej, nu för tiden förstår man sej inte på att fira jul! Ser herrn, förr i världen var den jul, då det var jul! Men nu för tiden är det för besynnerligt, den ena dagen är den andra lik, och folk har aldrig något roligt...

Jag tror åtskilliga av oss har tyckt som Djurklous gumma, sedan vi alltifrån första december var dag sett julpyntade gator och varuhus, ätit julsinka och julkorv på julgransdekorerade restauranger, tagit del av barnens julfester i skolan, och i veckor ansträngt oss för att i julprydda affärer skaffa nödiga och med åren allt flera julklappar att ge bort. Den kommersialiserade julen har blivit en månads lång marknadstid, som nött bort mycket av de gamla jultraditionernas fräschör och som lämnar oss ganska trötta och utschasade, då äntligen den stora högtiden är inne.

Men ruschen före jul är även den på sätt och vis något som i alla tider hört julen till. Den fanns även i den så gamla goda tiden. Sverige var ju då främst ett jordbruksland. Hösten och förjulstiden bjöd på mycket och hårt arbete. Säden skulle bärgas, torkas, tröskas och malas. Redskapen överses och sätts undan för vinterförvaring. Ved forslas hem, huggas och travas in. Slaktdjuren slaktas, köttet saltas ned och hudarna sändas till garvning. Linet skördas, rötas, bultas och förarbetas till garn och linneväv. Fåren klipplas och ullens beredas. Skräddare och skomakare tas emot för att tillverka årets behov av kläder och skodon. Man skulle brygga och baka, städa och feja.

Under alla dessa bråda sysslor krympte dagarnas längd, snön började falla, och kylan förbjöd småningom allt utearbete. Naturen själv tvingade bonden in i stugan. Där kunde han också med gott samvete slå sig till ro efter det myckna slitet. Han hade det angelägnaste arbetet bakom sig, och julens stora fest framför sig. Varför

skulle han inte då äta, dricka och vara glad? Julen kom som en naturlig vilooch rekreationstid efter arbetsårets avslutande. Den kom också just då det nya året stod för dörren. I dessa båda förhållanden har vi sannolikt att söka orsaken till julfesten. Den markerade på en gång det lyckliga slutet på arbetsåret med ett tack till makterna för allt gott det bringat, som den festliga upptakten till det nya året med glada förhoppningar om att dess fortsättning skulle bli lika lyckosam som dess början.

Julöl, julmat och grötrim

I våra dagar *firar* man jul. Under medeltiden talade man om att *dricka* jul. Under stormaktstidens klang- och jubeldagar hette det att *leka* jul.

Alla dessa uttryck ger oss en livlig föreställning om att julen verkligen var årets fest framför alla andra. Vårt moderna "fira" ger väl närmast associationer till högtidsblandad glädje. Den minnesbilden har vi väl också i allmänhet av vår egen generations jular: julotta, en stilla juldag, högtidligt brin-

nande ljus – helg i ordets rätta bemärkelse. Gamla tiders jul måste nog betraktas som en fest i ordets alla betydelser. Det medeltida "dricka jul" är betecknande. En fest kunde på den tiden inte tänkas utan ett överdåd av mat och dryck. Framför allt var det ölet som gav festglädjen. Vi talar ju fortfarande om "öl" i betydelsen "fest": båtöl, slätteröl, skördeöl, revöl (då man samlades för att hjälpa grannen med att riva potatis till potatismjöl), brytöl (fest vid linbråkningen) osv. Öl bryggdes därför i gamla tider i stora mängder, gott starkt öl, och det skulle enligt gammal sed räcka till "tjugondagjul, då alla tunnor står i stul".

Till julen hör ju julmaten: skinka, korv, gröt, fisk och sist men inte minst dopp i gryta. Den feta fläskmaten har uråldrig hävd i vårt nordiska julfirande; gudarna själva slaktade den evigt pånyttfödda galten Särimmer. Den ännu mycket populära "dopp i gryta" har sannolikt brukats sedan hedenhös. Vissa nästan rituella detaljer kring förtärandet av denna rätt ger en antydning om detta. I södra delarna av vårt land finns sålunda uppgifter om, att man satte grytan med det heta fläskspadet på golvet i stugan, och att man sedan slog sig ner i julhalmen kring grytan och doppade bröd i spadet och åt. Från både Väster- och Östergötland brukade man här och var ännu i mans minne sätta grytan på en bänk eller en stol mitt i rummet, innan man började måltiden, och detta är ju endast en lätt förändring av den gamla traditionen att sätta grytan direkt på golvet. Doppet skulle ske vid 12-tiden på julaftonen; den som understod sig att doppa i grytan på juldagen, kom under det följande året att besväras av bölder, enligt en värmländsk föreställning.

Till julmaten hör ju också julgröten. I gamla dagar var gröt som regel det samma som kornmjölks- eller bovete-gröt. Först längre fram i tiden, under 1700- och 1800-talen, kom risgrynen. Dessa var i början dyra, och kunde därför nyttjas bara någon sällsynt gång på året, då det riktigt skulle vara fest. Och till gröten skulle man rimma, ingen understod sig att börja förr.

*En tallrik gröt med en sup i toppen,
det gör så rasande gott i kroppen,*

kunde man försöka med. Den ene efter den andre längs bordet fick lov att bjuda till, men då man visste om vad som fordrades av en, hade väl de flesta redan i förväg snickrat till något passande. Gärna skulle rimmets vara insinuant, pikande eller löjeväckande:

*Den här gröten luktar vidbränd
långt ut i hagen!*

*Gud bevare köksan, hennes fästman
och magen!*

Nästa man vid bordet väckte muntheret i kretsen med följande rim:

*Denna gröten är kokter i en gryta
men inte på en äng.*

*I kväll så följer Stina sin Anders i
säng.*

Gärna ville man "bry" flickorna. En pojke rimmade därför:

*I grytan gröten kokad är och inte i
ett ägg*

*Men ingen här får äta gröt som inte
haver skägg!*

Nästa i tur att rimma till gröten var en flicka, och hon turnerade pojkens rim så här:

*I grytan gröten kokad är och inte i
ett hyns.*

*Man kan väl hava skägg ändå, fast
detta inte syns.*

En sed som nog i huvudsak hör detta sekel till är mandeln i gröten. Den som får mandeln eller kaffebönan eller vad det nu kan vara, skall stå i tur att gifta sig under det kommande året.

Fattigjul och fågelkärve

Julen var en givmildhetens tid. Ett gammalt uttryck för detta är att en besökare under jultiden inte fick "gå ut med julen". Främmandet skulle därför alltid ha något till bästa. Tiggare och fattiga måste undfågnas, hur objudna de än kom. Det berättas, att på rederierna och kontoren längs Skeppsbron hade man ännu på 80–90-talen vid julen en låda med småmynt stående framme ur vilken man gav dem som kom och tiggde.

Inte ens djuren glömdes bort. Fodret stänktes med julöl och julbrännvin, och bonden själv gav vart djur sitt och sade:

– Ät och ta hull på dej! I dag är det julafton. Eller "Nu ska ni opp och äta mod och märg i benen!"

Och ännu lever seden att sätta upp en kärve åt småfåglarna. Den fanns redan på 1700-talet, men är sannolikt mycket äldre. Kärven skulle vara den finaste man hade, särskilt undanlagd för ändamålet. Det var nämligen rekommenderande för en gård att ha en stor och fin fågelnek. Ofta var det i byarna en tävlan om att först få upp fågelkärven, ty den som var först klar med detta, skulle bli först färdig med höstarbetet nästa år. För att markera, att nu satt neken där den skulle, los-

sade man ett skott eller två. Neken skulle sitta högt i trädet och väl synlig från stugan. Kom nu snabbt fåglar i flock och slog ner i neken, var detta ett gott tecken för en kommande god gröda, men kom inga fåglar alls, ansågs detta vara ett dåligt tecken.

Ljusen och julen

Redan första söndagen i advent brukar vi numera tända ett levande ljus i hemmets fönster. Den seden är emellertid inte äldre än från 90-talet, då Ersta Diakonissanstalt i Stockholm tog upp bruket att första adventsöndagen sätta ett brinnande ljus i fönstret. Man ökade så på antalet ljus med ett var söndag, så att man sista söndagen i advent hade fyra brinnande ljus. Seden spred sig senare under 1910-talet över praktiskt taget hela vårt land.

Adventsstjärnan förefaller vara av tysk härkomst. Dyliska stjärnor tillverkades nämligen på 80-talet i Herrnhut i Tyskland. På 1910- och 20-talen började den via Lund vinna insteg i Sverige, och på 40-talet blev den under loppet av några år hela landets egendom. Numera har bruket gått tillbaka, men adventsstjärnan är fortfarande ganska allmän.

Till julförberedelserna hörde alltid i gamla dagar traditionen att stöpa ljus. Var bonde skulle dels leverera ett visst antal ljus till kyrkan, dels ville han ju ha ljus också för eget bord. Förr skulle ljusen brinna helst hela julnatten, och i varje fall lysa ur fönstren, då folket med svängande bloss körde till julotan. Det var en glädje både för öga och öra att från kyrkvallen iakttä då folket från alla håll kom åkande till kyrkan med bjällerkran på hästarna och brinnande bloss i händerna. Framme vid kyrkan kastades blossen i en enda stor flammande hög, som belyste kyrkan och träden där runt omkring.

Viktigaste ljuskällan var emellertid elden i den öppna spisen. Tidigt på julaftonens morgon var gubbarna i byarna ute för att hugga julveden vid skenet av en i en upphängd järngryta brinnande tjärvedsstubbe. Julveden skulle beså av törved eller björkved, så att den inte sprakade och satte eld på den torra golvhalmen. En gammal sed var att släpa in en enda torr tjärvedstock vars ena ände stacks in i elden på härden och sen makades fram allt efter som den förtärdes. "Gräupacken" kallades den på Gotland, där den ännu fanns i mans minne.

Julbaler och jullekstugor

Framför allt var emellertid julen och

den närmaste tiden därefter bjudningarnas och den sällskapliga samvarons tid. Julaftonen och juldagen höll man sig hemma i stillhet av vördnad för julens religiösa budskap, och så gör vi ju än i dag. Men annandagen tog julbjudningarna vid, och de fortsatte sedan i fest efter fest till tjugondagen enligt den gamla regeln, att 20-dag Knut kör julen ut. Borgerskapet i städerna och de högre stånden hade sina baler, där man åt, drack och dansade, spelade kort och bräde och "umgicks" i största allmänhet. Mästarna bjöd sina gesäller, principalerna sina anställda, brukspatronerna sina arbetare, prästerna sina församlingsbor, samhällstopparna sina jämlingar. Och julljusen strålade ur fönstren, tonerna av glada danslekar strömmade ut från öppna dörrar, och kvällsvandraren i den tidens småstäder kunde från hus höra de taktfasta rytmerna av kadrilj, polska, francaise, hambo och vals.

På landsbygden hade man mångestädes sina sk bjudningslag. En kväll bjöd t ex familjen A grannarna B, F och G. Nästa kväll eller litet längre fram i mellandagarna bjöd familjen B familjerna A, H och F. Det var alltså möjligt för fam B att komma till fam A, men däremot inte till fam C och D. Släktskap, tillfälliga motsättningar eller gammal tradition avgjorde med vilka man kunde umgås. Men alldeles

oavsett vilka som kom tillsammans, hade man roligt efter i stort sett samma ritual: mycken och god mat, starkt, gott öl, dans, lekar, kortspel och ännu mera mat och dryck.

Ungdomen såväl i stad som på landsbygd hade också sina egna sammankomster för dans och skämt. Ofta kallade man detta nöje rätt och slätt lekstuga, men namn sådana som sammanskottsbal, skrammeldans, pytteldans m m förekom även. På sina håll hade man satt lekstugenöjet i system. Från Västergötland berättas, att "på Koberg hade di delat opp godset, hela socknen vill säja, i fem lekelag. Då börja di annandag jul med jullekar på det ställe där turen stod, och sen höll di på med sina lekar på helgdagskvällarna, tills di gått över hela socknen och haft fem lekar".

På många håll var årets mest efterlängtrade nöje Staffansbalen. På annandagen samlades byns ungdomar, ofta utklädda, och sen gick man från gård till gård och sjöng Staffansvisan. Denna var inte alltid den vanliga sången "Staffan var en stalledräng..." utan en särskild för ändamålet diktad tiggartvisa, avsedd att locka husvärden och hans fru att generöst ge bidrag till den stundande balen. Man fick sovel, vetebullar, kakor, kaffe, ljusstumpar och sist men icke minst julöl, ja, rent av "kornolja" dvs brännvin. Rustade

med det sålunda hoptiggda mat- och dryckesförrådet, ställde man till dans hos någon välsinnad bonde som hade ett tillräckligt stort rum. En bra spelman kunde hyras för någon krona och några supar, och fanns ingen spelman, fick man lov att träffa eller sjunga; traditionen bevarar ett stort antal polske-, hambo- och valstexter. Dansen avbröts för kaffedrickning, för gåtgissning och historier och sist men icke minst för lekar. Begreppet *leka jul* var levande ännu in på detta sekel, och leken övades av såväl gammal som ung. Det var styrkeprov mellan rivaliserande pojkar, vighetsprov inför beundrande flickor, överraskningslekar, där det gällde att lura den okunnige och troskyldige att sätta sig mellan ett par stolar, sota ner sig utan att han förstod hur, eller säga dumheter — det var sånglekar, där man kunde få tag sig en svängom med sin hjärtanskär, och det var pantlekar, där man ackompanjerad av de övrigas skrattsalvor fick kyssa den man *inte* ville ha, men understundom också just den som man av alla tyckte mest om.

Och sen kunde man strosa hem i nattmörkret längs oplogade, snöiga vägar och drömma om att i morgon eller övermorgon var också bal, där kanske den åtrådda var med. Vilken fröjd att fira jul! Att dricka jul! Att *leka jul*.

Nils Ferlin.

Episod

Jag tänkte att hatten går
och rocken är vid och bra,
men små visor tryckta i år
vill väl ingen människa ha?

Det tänkte jag ganska sant:
portföljen fick jag ha kvar,
men rocken tog dom i pant
så vaddad och dum den var.

Kanonfotograf

Jag var bara en liten kanonfotograf
i ett hörn på ett nöjesfält.
Men jag såg mej omkring på marknan
hur människor hade det ställt.

Och jag tog några fotografier
men fick ingen riktig och sann
komposition på det hela
– allt flöt och vek och försvann.

Ett leende blänkte i mängden
men sa jag – Ett fotografi?
blev ansiktet hårt och fientligt
och leendet strök förbi.

Vad sökte de då på marknad
och byter för vara ut,
tänkte jag – allt är ju bara
mistro från början till slut.

Det är bara när spriten blommar
de dunkar varandra i rygg
och säger att: djävlar anamma,
på mej kan du stö dej trygg!

De yngre var mera glada,
de köpte en smällkaramell
och hade så hjärtans roligt
när de åkte på karusell

De yngre var mera glada
– jag har några plåtar än.
Fast nu är de givetvis stora
förståndiga kvinnor och män.

Men en gång doftade livet
av blomma och astrakan.
Då kom de att ta sitt porträtt i broch
hos en gycklare nere i stan.

GOGGLES

Vi är glada och tacksamma för att vi i Status julnummer kan publicera några dikter ur Nils Ferlins diktsamling Goggles. Då den kom ut 1942 på Albert Bonniers förlag skrev Sten Selander: En verklig skald är Ferlin, skald och ingenting annat... Knappast någon annanstans i vår samtida lyrik har de strindbergiska orden "Det är synd om människorna" fått lika intensiva uttryck som i hans fräna, trasiga, ångestfyllda dikter där ömhet och besk satir, trött spleen och hudlös överkänslighet destillerats ut till en sådan underlig troll-dryck.

Så här tyckte Olof Lagercrantz: Ferlin har den goda blicken, liksom Fröding. Var han rör sig vandrar han osvikligt rätt i den strimma av kärlek och godhet som alltid varit vägledande för honom... Om denna vackra, sanna, älskade diktsamling ville man skriva allt det vackraste man kunde för att så i någon mån tacka författaren.

Ja, nu är de givetvis gamla
– Och ändå äldre än jag!
Det blir väl att packa ihop och
realisera en dag.

Och sluta att åka på marknad
men söka en stadig slaf
nånstans där man ser med fördrag på
en gammal kanonfotograf.

Vilse

Månen kommer och solen går,
drömmen förde dej vilse.
Drömmen från liljekonvaljeår
förde oss städse vilse.
Tistelstigar och kolnad mo
trampe du nu med trasad sko.
– Drömmen från liljekonvaljeår
förde dej vida vilse.

Goggles

Där tar ni fel, min fru,
att det var för snobberi
jag köpte min goggles
– nej, kloka lilla ni.

Men nätterna de vita
och dagarna de gula
de lekte mina ögon
så ruggiga och fula.

Då handlade jag dessa
hornbågade ni ser.
– En artighet, min fru,
emot sommaren och er!

Gårdstango

Ja, det klickar nog en bit i harmonin:
paletån, madam och tangomelodin.
Men det är en sådan vacker liten kväll:
Titta ut ett litet slag så är du snäll.

Tittut madam, här kommer vi!
och årets främsta melodi
den lyfter sej från vår gitarr
i darr
och gni.

När kanariefågeln tystnat i sin bur,
eller radion förlorat någon lur,
ska vi lyfta dej från fattigdom och kris
fastän vicevärden säkert är polis.

Liten visa vill vi klinka på din gård
medan kvällen ligger sövande och varm.
Vill du lystra den och se den som en arm
Flitig Lisa som behöver lite vård?

Tittut, madam, och var galant
emot en fattig musikanter
som griper i ett cirkushopp
en kopp-
arslant.
Så förnämlig är musikens makt.
— Och det har ju redan Shakespeare sagt.
Men varför ska en spelman då
så lufsig gå?
Tittut, madam, och var galant
emot en fattig musikanter
som griper i ett cirkushopp
er kopp-
arslant.

När skönheten kom till byn

När skönheten kom till byn då var klokheden där,
då hade de bara törne och galla.
Då sköto de efter henne med tusen gevär,
ty de voro ju så förklokade alla.
Då nändes de varken dans eller glädje och sång,
eller något som kunde vådeligt låta.
När skönheten kom till byn — om hon kom någon gång,
då ville de varken le eller gråta.

Ack, klokheden är en gubbe så framsynt och klok
att rosor och akvileja förfrysa.
När byfolket hade lärt sej hans ABC-bok
då upphörde deras ögon att lysa.

Hårt tyngde de sina spadar i åker och mull,
men fliten kom bara fliten till fromma.
De räknade sina kärvar — för räkningens skull,
och hatade för ett skratt och en blomma.

En gång skall det varda sommar, har visorna tänkt,
en dag skall det tornas rymd över landen.
Rätt mycket skall varda krossat som vida har blänkt,
men människorna skola lyftas i anden.
Nu sitter de där och spindlar så smått och så grått
och kriter för sina lador och hyllor.
En dag skall det varda sommar, har visorna spätt.
— Men visorna äro klena sibyllor.

Getsemane

Han var en så liten och klen artist
och han kände sej mer än lovligt trist.

Då satte han sig vid sin Faber 2
en vacker afton och skrev som så:

Gud har i sin fotografiateljé
ett mörkrum som heter Getsemane.

Där växer det klara bilder fram
för den som är lugn och allvarsam.

Men den som är rädd — för köld och ris,
får aldrig en blomst i paradiset.

Hans liv blir liksom en öde slätt
av inga silverne tårar vätt.

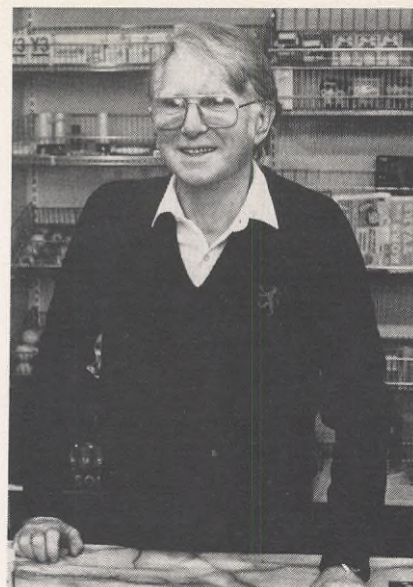
I purpur, kanske, och glans han gick
men blicken hans var en tiggarglans.

Till aska kom han men aldrig brand
och månen ler åt hans tomma hand.

Ty den som är rädd för Getsemane
har ingenting alls att få eller ge.

Patienten som blev kvar hela livet

— Jag tror det är viktigt för både patienter och anhöriga att få ha roligt tillsammans och inte bara prata sjukdomar under besökstiden, säger Bertil Hansson på Renströmska sjukhuset. Alltsedan 1951 har han varit en drivande kraft i sjukhusets patientförening. Han har bland annat anordnat kaffeservering två dagar i veckan och artistprogram varannan torsdag.

— Min huvudsakliga uppgift här på sjukhuset har varit att förhöja trevningen för våra patienter. Det betyder så mycket för dem att få tillfälle att sysselsätta sig och skingra sina tankar.

Bertil Hansson har dessutom skött den kioskverksamhet, som servar såväl patienter som anställda inom sjukhuset. När han i höst pensioneras kommer denna verksamhet att överlätas på en ny förmåga. Med patientföreningen förhåller det sig däremot anorlunda.

Tiderna förändras

— Patientföreningen här på Renströmska har med sina 60 år på nacken spelat ut sin väsentligaste roll, säger Bertil Hansson.

— När jag kom hit 1951 fanns här 215 patienter. Dessa vårdades för TBC eller lungdot, som det då kallades, och blev som regel kvar på sjukhuset under en längre tid, ofta flera år. Här fanns även barn som fick egen skolundervisning.

— Så småningom lyckades man få bukt med tuberkulosen och på 60-talet försvann köerna med väntande patienter. I dag vårdas bara ett hundratal här och av dessa lider endast några enstaka av TBC, övriga patienter har andra luftvägssjukdomar. Gemensamt för dem alla är dock att vårdtiden numera är så kort att de inte längre hinner sätta sig in i föreningens arbete innan de skrivs ut.

Patientföreningen läggs därför tills vidare i träda och Bertil Hansson lämnar det styrelseuppdrag han haft här de senaste femton åren. Som pensio-

när ställer han i stället upp som kontaktman för patienterna.

— Jag tycker det är ett vettigt sätt att jobba på. Som ordförande i en förening blir man lätt galjonsfigur. Jag föredrar att arbeta mer aktivt, som man gjorde förr i tiden, säger han.

Ekonomisk hjälp

Bertil Hansson vet berätta att när Källtorps patienters understödsförening bildades 1922 var mycket anorlunda mot vad det är i dag. Då patienterna långt om länge skrevs ut saknade de ofta arbete och omgivningen var fortfarande rädd att bli smittad. En hel familj kunde bli isolerad till följd av någon enstaka medlems sjukdom. Den enda hjälp som fanns att få var fattigvården. Patientföreningen verkade för att upplysa om och ändra den allmänna inställningen till sjukdomen. Dess främsta uppgift blev dock att samla in pengar som sedan fördelades bland dem som bäst behövde ekonomisk hjälp. Man anordnade basarer och jobbade ideellt.

— På den tiden fanns det idealister. I dag skall ju folk ha betalt bara de flyttar en stol, fnysar han.

Social funktion

Bertil Hansson var själv konvalescent när han kom till Renströmska.

— Efter en vistelse på Romanäs sanatorium 1947/48 sökte jag efter en sysselsättning. Jag erbjöds att få förestå affären här på sjukhuset och här har jag alltså blivit alltsedan dess. Verksamheten här har betytt mycket

för mig personligen men framför allt fyller den en social funktion för våra patienter. Därför måste den absolut få finnas kvar.

— Här samlas till exempel patienter halv sju på morgonen för att få en kopp kaffe och läsa dagens tidning. Sedan går jag runt med vagnen och hör vad de andra vill ha. Det betyder mycket för dem.

Litet är bäst

Bertil Hansson blickar tillbaka på sina trettioen år i Renströmska sjukhusets hägn och summerar:

— Detta är Göteborgs finaste sjukhus med en enastående personal. Se bara på de ungdomar som arbetar här. Alla som klagat på dagens ungdom skulle minsann se dem vi har här.

— Renströmska är ett litet sjukhus där kontakten fungerar mellan människorna. I dagens stora sjukhus kommer patienterna in i en fabrik där ingen längre har tid med dem. Stora sjukhus, stora kyrkor och stora skolor skulle inte få finnas för där saknas den fina kontakt vi har här.

Efter 31 år i Renströmskas affär går Bertil Hansson nu i pension. Hans förhoppning är att verksamheten också i framtiden skall fungera lika fint som den gjort hittills.

ULRIKA AHLÉN

Riksförbundets första kongress blev intressant och givande

27 av till Förbundet anslutna föreningar hade sänt ombud — Stadgar antagna — Dr Neander höll intresseväckande föredrag om eftervårdsfrågan — Nästa årsmöte i Göteborg?

Vår första förbundskongress är nu blott ett minne, men ett ljusst och angenämt sådant. Däröfver voro samtliga de 40 deltagarna, representerande 27 av Förbundets ca 50 föreningar och organisationer, ense. Förhandlingarna präglades av ett varmt intresse, entusiasm och optimism. Debatterna voro sakliga och givande, anordningarna vällyckade; allt gick väl i lås.

Detta nummer av "Status" har med avsikt försenats för att vi i juli-numret skulle få tillfälle att referera kongressförhandlingarna, men detta referat måste av tekniska skäl bli kortfattat. Protokoll från förhandlingarna tillställas emellertid samtliga medlemmar före den 15 aug. Vi bli även i kommande nummer i tillfälle att återkomma till kongressen.

De Lungsjukas Riksförbunds första kongress öppnades lördagen den 15 juli 1939 å Svenska Läkaresällskapets lokaler i Stockholm. Ombud för 27 föreningar voro närvarande förutom andra deltagare från dessa föreningar och enskilda medlemmar, tillsammans ett 40-tal. Däröfver märktes ombud från landets nordligaste centralsanatorium, Sandträsk, som också är det största landsortssanatoriet. Förutom patientföreningarna voro centralorganisationerna i Göteborg och Malmö samt konvalescentföreningen i Lund representerade.

På grund av förfall för ordföranden, herr Sven Tenwall, som först senare hade tillfälle att infinna sig öppnades kongressen kl 11.30 av Förbundets sekreterare, J. Sandrén, som hälsade kongressdeltagarna välkomna under uttalande av den förhoppningen att kongressen och de beslut som därvid fattades skulle bli lyckosamma för Förbundets fortsatta utveckling. Talaren lämnade även en kort redogörelse för det arbete som av Eftervårdskommittén utförts under detta år.

Till ordförande att leda förhandlingarna valdes förutom Förbundets ordinarie ordförande, Sven Tenwall, J. Hilmersson, Göteborg.

Med en kort rast pågingo förhandlingarna till kl 5 e.m. Därvid fastställdes bl a efter en längre principdebatt slutgiltiga stadgar för Förbundet och valdes ledamöter i De Lungsjukas Eftervårdskommitté, som enligt de nya stadgarna är Förbundets verkställande organ.

Till ledamöter i E. K. valdes: För landsorten Rud. Zetterlund, Göteborg, C. Rosendahl, Malmö, Rune Johansson, Eksjö, Olle Bergström, Sandträsk, Gustaf Björkander, Växjö, och Hjalmar Nordmark, Löt, Malmbys, med J. Hilmersson, Göteborg, J. B. Ahlblom, Malmö, Ferdinand Henning, Målilla, O. Lundberg, Nyland, Gösta Karlsson, Blommenhov, Nyköping, och Tage Hjortman, Eksjö, som suppleanter.

För Stockholms stad och län: Erik Johansson, Söderby, Bror Karlsson, Länssanatoriet, Uttran, Yngve Åkerlund, Upplands-Väsby, Nils Gustafsson, S:t Görans, Otto Karlsson, Sö-

derby, och Eskil Samuelsson, Väsby, med Lundqvist, Söderby, Forsström, Uttran, Emrik Andersson, Väsby, Krafft, S:t Görans, Schröder, Söderby, och Ulldal, Uttran, som suppleanter.

Dessutom består E. K. av ordf., sekr. och kassör i Förbundet. Dessa äro även ledamöter av V. U.

Till ledamöter i verkställande utskottet valdes Erik Johansson, Söderby, Bror Karlsson, Uttran, Nils Gustafsson, S:t Görans, och Yngve Åkerlund, Uppl.-Visby.

Slutligen höll redaktören för Förbundets tidskrift, J. Sandrén, ett inledningsanförande till en diskussion om åtgärder för att få förbundets tidskrift "Status" mera spridd. I anledning här till antogs följande resolution, vilken genom T. T. skulle tillställas pressen:

RESOLUTION

De Lungsjukas Riksförbund — som är en sammanslutning av landets sanatoriepatientföreningar och andra de lungsjukas organisationer — samlad till kongress i Stockholm, får härmed uttala sitt livliga ogillande av de pri-

Från förhandlingarna: Några av kongressdeltagarna.

vatgeschäft, som ockra på allmänhetens medlidande med de lungsjuka genom att utgiva och försälja diverse publikationer som exempelvis "Sanatoriebladet" i Stockholm och "Den Lungsjukes Tidning" i Malmö. Allmänheten får nämligen gärna den uppfattningen, att de lungsjukas organisationer stå bakom och stödja dessa tidningar.

De Lungsjukas Riksförbunds enda organ är "Status", som äges av Förbundet och utgives av Förbundet och dess verkställande organ, "De Lungsjukas Eftervårdskommitté" i Stockholm. Med undantag av de publikationer, vilka företrädesvis till jul utgivas av landets patientföreningar och andra de lungsjukas organisationer har ingen annan tidning än "Status" existensberättigande som organ för landets lungsjuka och De Lungsjukas Riksförbund.

Kongressen vill dessutom fästa allmänhetens uppmärksamhet på, att Förbundet icke har något som helst att skaffa med det s k Tuberkulosvårdens Sociala Riksförbund.

E. K. fick i uppdrag att bestämma plats för nästa årsmöte. Rud. Zetterlund, Göteborg, meddelade, att göteborgsföreningarna säkerligen med glädje skulle se att detta förlades till Göteborg.

Efter förhandlingarnas slut intogs gemensam middag på Restaurant W.6.

Vid söndagens förhandlingar

kunde Förbundet som sin gäst hälsa dr G. Neander i Nationalföreningen mot tuberkulos. Ordf., Sven Tenwall, frambar kongressens varma tack till dr Neander för att han t o m avbrutit sin semester och rest upp till Stockholm för att inför kongressen lämna en redogörelse för den utredning angående förbättrad tuberkuloseftervård, som utförts av Nationalföreningen och vilken genom en egendomlig tillfällighet utkommit i tryck samma dag som Riksförbundets kongress öppnades. Vi lämna här nedan ett mycket kort referat av dr Neanders föredrag, men till det betänkande som låg till grund för detta samt till den därpå följande dis-

kussionen skola vi i kommande nummer ägna stor uppmärksamhet och utförliga artiklar.

Kongressen avslutades vid 4-tiden på söndagseftermiddagen. Härefter hade E. K. konstituerande sammanträde.

Till kongressen ingingo hälsningstelegram från tuberkulospatienterna å Sabbatsbergs sjukhus, Stockholm, samt från St. Ekebergs Patienters Understödsförening, Axvall.

Från de olika ombuden framfördes vid kongressen hälsningar från resp. föreningar och sanatorier.

Nationalföreningen föreslår:

YRKESSKOLA PÅ SPENSHULT — EFTERVÅRDSHEM I VARJE LÄN Snar lösning av understödsfrågan anbefalles

Utredningen inriktar sig på två huvudproblem, förbättrade arbetsmöjligheter och en understödsverksamhet, som kan bättre än hittills tillgodose de

DR. G. NEANDER

RED. SANDRÉN

ROSENDAHL
MALMÖ

HILMERSON
GÖTEBORG

ZETTERLUND
GÖTEBORG

JOHANSSON
EKSJÖ

JOHANSSON
SÖDERBY

BJÖRKANDER
VÄXJÖ

NÅGRA KONGRESSDELTAGARE
som tecknaren K:son såg dem

skilda behov, som kan uppkomma genom sjukdomen.

Vid träffande av de kollektiva arbetsavtalen bör mera avseende än hittills tas till den genom tuberkulos uppkomna partiella arbetskraften. Större utrymme bör således beredas denna vid avtalens tillämpning. Ett flitigt samarbete mellan den offentliga arbetsförmedlingen samt sjukhus och dispensärer anbefalles även. Inrättande av kuratorsbefattningar vid centraldispensärerna föreslås, bl a i syfte att främja de tuberkulösa förvärvsmöjligheter i "öppet" arbete i industri och hantverk.

Spenshult blir yrkesskola

I utredningen framlägges en plan på en yrkesskola med internat för sådana tuberkulösa, som vid avgång från sanatorierna ägnar sig för yrkesutbildning men som på grund av sitt hälsotillstånd bör stå under kontinuerlig läkaruppsikt under en längre tid och därför icke kan hänvisas till allmänna yrkes- och lärlingsskolor. Huvudsakligen av ekonomiska skäl begränsas de nuvarande planerna till en sådan skola, benämnd yrkesskolesanatorium. Efter samråd med Jubileumssanatoriernas överstyrelse föreslår utredningsmännen att Spenshults sanatorium i Hallands län förändras för detta ändamål. Plats kan beredas för omkring 150 elever, alla boende på internat. Nationalföreningens styrelse har under vissa förutsättningar ställt sig välvillig till utredningsmännens förslag att täcka de beräknade engångskostnaderna för skolan — något mer än en miljon kronor. Härvid förutsättes dock bidrag till driften av statsmedel. Ett annat förslaget villkor är att Nationalföreningen kommer att inta ungefär samma ställning till yrkesskolan som vanföreningarna till vanförestalterna, i vilka yrkesskolor ingår.

Landstingen huvudmän för eftervårdshem

Betänkandet förordar att sk eftervårdshem — till storlek avpassade efter resp. landstingsområdes behov — med internat och verkstadslokaler för två högst tre yrken inrättas och helst anknytas till länsanatorier. Landstingen skall enligt förslaget vara huvudmän för dessa hem och kommer i åtnjutande av statsbidrag för såväl anläggnings- som driftskostnaderna. Hemmen är avsedda dels för sådana från sanatorierna utskrivna patienter, som

har en längre konvalescenstid och bör vänjas vid produktivt arbete, dels för såväl smittförande som smittfria kroniska fall, som har arbetsförmågan delvis i behåll och är i behov av mera beständig vård och tillsyn.

Utredningsmännen har icke ansett tiden mogen att efter utländska mönster föreslå inrättande av slutna industriella anstalter, avsedda i främsta rummet för restläkta med rätt väl bibehållen arbetskraft. Som ett försök i denna riktning förordas dock att staten anslår medel för att anordna två sk verkstadshem för klientel av detta slag, som ej kan få arbete i öppna verkstäder. Dessa hem, i vilka internat för 30—40 arbetare och verkstadsavdelning för två å tre yrken ingår, är avsedda att i driftshänseende bli självförsörjande.

Bidrag till hemarbete

Utredningsmännen söker vidare underlätta förvärvsarbete i egna hem genom att föreslå lättnader i pensionsstyrelsens bestämmelser angående bidrag till arbetsmaskiner och verktyg åt invalida yrkeskunniga arbetare.

För att kunna reglera och främja avsättningen av de tuberkulösa arbetsalster föreslås inrättande av en yrkeskonsulentbefattning samt en försäljningscentral för att ge tillverkarna kontant betalning för levererat arbete.

I ett särskilt kapitel behandlas understödsverksamheten. Utredningsmännen anbefaller frågan om understöd för det tuberkulösa hjälpklientelet till snar lösning och understryker vikten av att ett livligare samråd än hittills kommer till stånd mellan dispensärer och samhällets understödsorgan, främst fattigvården.

Bort med dagavgifter på sanatorium

Slutligen föreslås att dagavgifterna för tuberkulösa på allmänt rum på av staten understödda lungtuberkulös-vårdsanstalter borttas och att vården blir fri som fallet är med vården på epidemisjukhusen.

Styrelsen för Nationalföreningen mot tuberkulos har anhållit, att sanatorieläkareföreningen, yrkesskoleföreningen samt Jubileumssanatoriernas styrelse yttrar sig över de delar av förslaget som faller inom deras intresseområde. Styrelsen har för avsikt att sedan dessa utlåtanden inkommit i höst höra föreningens huvudmän. Sedan ämnar styrelsen överlämna betänkandet till regeringen.

Kom med till Hjätats Tivolli
Den glade mannen utanför
en dag när du ändå är fri.
är tivollets direktör.

START

Han har en piska i sin hand.
Den använde han förr ibland
när tivollet hade djur,
som tigrar, lejon, uti bur.
STÅ ÖVER ETT KAST

Den starke mannen Abdul Zan
är född i norra Kazakstan
men talar svenska lika bra
som någon född i Huvudsta.
FLYTTA FRAM FEM STEG

TÄRNINGSSPEL FÖR HELA FAMILJEN

Så kom till Hjätats Tivolli.
Vid norra porten väntar vi.
Du känner lätt igen oss på
att vi är clowner båda två.

Trapetkonsträren Dribbel har
sin skräck för höga höjder kvar.
Men han har tränat opp sin kropp
att inte missa höga hopp.
STÅ ÖVER ETT KAST

Den glada tivolimusk
du hör bland alla häpna skrik
som mänskligheten hittills känt.
STÅ ÖVER ETT KAST

Och livet det är Up and Down
så säger tivollets clown.
Det gäller ändå inse att
det inte skadar med ett skritt.
DU FÅR ETT EXTRAKAST

1.
"Om Paradiset kan jag icke tala sanningsenligt ty jag var icke där."

Det är den enda mening av blygsamhet man kan finna hos Sir John Mandeville, välboren riddare och född i England i staden St. Albans, avrest över haven i nådens år 1322 på Sankt Mikael's dag och därefter i trettio år välbefaren i många olika sorters länder och provinser och kungariket och öar, såsom Turkiet, Lilla och Stora Armenien, Tartariet, Persien, Syrien, Arabien, Egypten, Libyen, Kaldéen och en stor del av Etiopien samt amazonernas land och Stora och Lilla Ind och en mångfald öar därbortom med folk av olika skapnader och seder; "hemkomsten för att vila för den gikt som besvärar mig har jag i min mödosamma sjuklighet sysslat med att i denna bok beskriva vad jag minns i året 1356, det trettiofjärde året efter min utresa". Och han ber sina läsare be för honom.

Det kunde utan tvivel behövas.

OM RESENÄREN SOM INTE FANNS

Professor Bergen Evans i "The Spoor of Spooks", London 1955, om människor vilkas munnar var för små för att de skulle kunna äta och som fick leva på bloddoft.

Sir John Mandeville faktiskt såg dem.

Bortom Prästen Johannes rike och öarna därutån och bortom det mörka landet, där ingen kan se dagen eller natten, befinner sig Det Jordiska Paradiset, där Adam, vår förste far, levde med Eva vid jordens begynnelse.

Det Jordiska Paradiset, har man sagt honom, är den högsta platsen på jorden: där är så högt att man nästan vidrör månens omloppscirkel, där är så högt att syndafloden aldrig nådde dit fast den omflöt hela jorden.

Paradiset omges av en mur som man inte vet vad den är av ty den är helt täckt av mossor. Muren sträcker sig från söder till norr och dess enda ingång är stängd med brinnande eld så ingen dödlig där kan inträda.

Högt upp i Paradiset finns en källa varur Bibelns fyra floder flyter: Ganges, Nilen, Tigris och Eufrat. Härifrån kommer allt sött vatten på jorden. Vattnet brusar så våldsamt att ingen kan någonting annat höra. Många höga herrar har försökt passera detta våldsamma vatten för att komma till Paradiset, men ingen har lyckats. Därför skall jag, säger Sir John, inte säga mer därom utan hålla mig till det jag verkligen har sett.

Det är nu verkligen inte lite. Och allt han berättar är sant, han har låtit den helige fadern i Rom och hans konsilium läsa sin bok och intyga dess riktighet.

Boken skall ha förelagat som handskrift på franska 1357, "Sir John Mandevilles Resa", medan Magnus Eriksson slogs med sin son i Sverige (han säger att han skrev på franska och inte på latin för att fler skulle kunna läsa hans bok). Den fanns i engelsk översättning 1375, då Albrekt av Mecklenburg satt på Sveriges tron. Man hade blivit alltmer medveten om andra världar bortom horisonten på denna tid, Mandevilles resa spreds i otaliga avskrifter och summarier på latin och en rad andra språk och förekom som pedagogiska poem och citerades i predikningar och förkunnelseskriter, och så snart boktryckarna kommit i verksamhet blev de tryckta versionerna otaliga.

Boken ville, sa Sir John, vara en guidebok för pilgrimer till det Heliga Landet, men den handlar verkligen om mycket annat, "men say always that new things and new tidings be pleasant to hear", folk tycker alltid om att höra nya saker och nya erfarenheter, där yttrar Sir John en evig sanning.

Och vad man än må säga om honom själv, och jag skall säga det senare, är han en suverän berättare. I en skicklig blandning av fakticitet och fabel och fromhet försökte han ge en bild av den medeltida världen utanför Europa (Amerika var ännu inte upptäckt) och hans bok blev snart ett mycket populärare verk än Marco Polos lite mera sansade reportage från Österns länder.

Långt in i den stigande upplysningens och de ökande resornas sjuttonhundratals år var Sir John ett underhållande sanningsvittne. Dr Samuel Johnson, som sällan föll i farstun och med samma genomskådade skolläraren Macphersons hemgjorda Ossian-

sånger, prisade i företalet till sitt stora lexikon Sir John för hans tankes kraft och för hans skildrings skönhet.

2.

Det går många vägar till det Heliga Landet, säger Sir John och ger flera kommenterade exempel, sen är han snabbt i Babylon och i Saladins citadell och ger rapporter från den egyptiske sultanens hov och berättar om hans fem kungariken och om alla hans emirer och hans fyra gemåler, som han har i fyra städer, samt hans frillor som han får ha så många han önskar. Han berättar om de egyptiska prästerna och om fågeln Fenix som kommer farande och bränner sig till döds på prästernas altare en gång vart femhundra år för att uppstå igen på den tredje dagen. Fågeln Fenix är stor som en örn och har en kam som är ståtligare än påfågeln, ryggen är blå, vingarna är purpur, stjärten är gul och röd, han glänser i solen där han far.

Sir John säger att detta Babylon där sultanen bor inte är samma Babylon där tornet var; tornet låg i den arabiska öknen, stan var tjugofem miles, engelska, kring murarna, tornet allena var 10 miles i fyrkant. Det byggdes av Nimrod som var den förste kungen på jorden och förstördes av Cyrus som var kung av Persien. Detta Babylon är nu på persiskt område, och Persien tillhör Storkhanen som behärskar alla länderna därbortom, han är herre över öarna i Cathay och alla öar därkring och en stor del av landet Ind, och hans land gränsar till Prästen Johannes rike. Storkhanen har så mycket land att han inte vet var hans land tar slut.

Det är lite knepigt att följa Sir John geografiskt i världen: Cathay är Kina, det vet man ju, men gränserna för storkhanens land är lite lösa, och var Prästen Johannes rike fanns blir inte riktigt klart; om landet Ind som bara delvis är Indien finns stridiga uppgifter.

Men Sir John rör sig suveränt på sitt eget sätt i världen, vill man resa med får man resa på hans villkor.

Han talar om paradiset äpplen som är bananer och som hur man delar

dem uppvisar i mitten Kristi kors; han talar om balsam som växer på ett fält utanför Kairo och varnar för illa varudeklarerad balsam från annat håll; han säger att Röda havet inte i sig är rött, det är sanden som är röd; han säger att hästar dör av törst i Sinais öken, vill man resa där måste man ha kameler och bra med mat; han säger att i Syndens dal kan munkarna visa S:ta Katarinas huvud och den blodiga duken hon sveptes i samt den brinnande busken varur Herren talade till Moses i öknen. Han ger ordentliga anvisningar på Jerusalems alla sevärdheter, och han säger att innerst i Heliga Gravens kyrka, där Josef av Arimathea lade ner Kristi kropp sen han tagit den från korset, är själva mitten av världen.

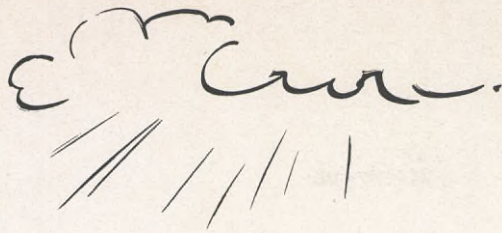
Han för oss till Döda havet som aldrig rör sig och är så salt att kastar man i ett järn så flyter järnet och kastar man i en fjäder så sjunker fjädern. Träden där bär vackra äpplen, men skär man dem itu skall man finna kol och aska som tecken på att trakten ikring brändes genom Herrens vrede och sjönk till helvetet: Sodom och Gomorra och Admak och Zeboim och

Zoar som genom syndfull sodomi gick under, fast Zoar genom Lots böner blev skonad och fanns kvar en tid på ett berg.

3.

Han är sen snabbt ute bland hedningar och tartarer och andra, och han frågar dem som tror på Mohammed hur deras Paradis ser ut, och de svarar honom ordentligt att de menar det är ett glädjens ställe där alla sorters frukt finns alla tider på året och floderna flyter av mjölk och honung och sött vin. Alla har fina förnäma hus, efter vars och ens förtjänst, vill det synas, gjorda av dyrbara stenar och av guld, varje man har fyra tjog hustrur, alla jungfrur, han har händerna fulla varje dag med dessa och han skall ändå finna dem ständigt förbli jungfrur.

Långt bort i öster bortom Tartariet i Lilla Armenien finns Sparvhökens slott på en hög klippa. Sparvhöken hålls av en vacker fedrottning, och den som kan betrakta sparvhöken sju dagar och sju nätter utan sällskap och utan sömn skall av denna vackra dam få uppfylld sin första önskan rörande

jordiska ting. Detta har prövats flera gånger, och en armenisk kung som troget vaktat över höken utsatt tid önskade sig sedan damen. Hon svarade

att löftet gällde jordiska ting, själv var hon inte jordisk. Kungen sa att han önskade ingenting annat. Damen gav honom då i gåva förutsägelsen att han

skulle få ett krig utan fred, och det fick han. Andra önskade klokare och hade bättre glädje.

I Stora Armeninen finns berget Ararat där Noaks ark strandade; den står där än och kan ses i klart väder mot snön.

Bortom Persepolis finns Jobs land, och där finns allt en människa behöver. Man kan hämta manna eller änglamat bland kullarna, det är dagg som faller på grönskan och stelnar och blir vit och är sötare än honung och rensar blodet och förjagar melankoli.

Vid Kaldéen ligger amazonernas land; där finns bara kvinnor och inga män. Söder om Kaldéen ligger Etiopien, där är människorna svarta och lätt druckna, säger Sir John; bland dem finns folk med bara en fot, men de går väldigt fort med den, och när de lägger sig att vila och håller upp sin fot skuggar den för solen.

Genom Etiopien kommer man slutligen till landet Ind, och det är mycket stort och har tre delar: en är mycket het, en är tempererad och den tredje, i sjustjärnans riktning, har en sån köld att vattnet blir kristall. Det är på dessa klippor av kristall i landet Ind som diamanterna växer: de har en disigt gul färg, de växer av himmelens dagg och får barn som blir fler och fler och växer hela året. Det är dessa diamanter som ger sin bärare hårdhet och manlighet, de ger honom segern i strid om hans sak är god, de håller honom vid gott förstånd och de skyddar honom mot onda ting och förryckta fantasier.

Bortom landet Ind finns landet Quilon med skogen där pepparn växer och hänger tätt som russin i träden.

Bortom skogen där pepparn växer är ett stort berg, och vid foten finns en källa som doftar av alla kryddor och skiftar smak varje timme. Den som dricker tre gånger på fastande mage blir av med all sjukdom han kan ha. Den som stannar ett tag och dricker ofta blir aldrig sjuk och behåller för evigt sin ungdom.

Jag har druckit ur källan tre eller fyra gånger, försäkrar Sir John, och jag känner mig alltjämt bättre. Nån evig

ungdom fick han ej, fast sjutton vet.

4.

Om det beror på källan eller ej, han blir lite fabulös efter hand, han talar om sniglar på en ö utanför Ind vilka blir så stora att folk bor i deras hus; han talar om Sumatra där man äter människokött och köpmän går ikring och säljer små välsmakande barn; han talar om en ö i Oceanen där alla män och kvinnor bär hundhuvuden; deras kung bär en rubin en fot lång och fem fingrar bred om halsen.

I Ceylon, fortsätter han sen i samma humör, finns ett stort berg som kallas Adams berg, och mitt på berget är en vacker sjö med mycket vatten. Man säger i trakten att Adam och Eva grät på detta berg i hundra år sen de drivits ur Paradiset och att vattnet i sjön är deras tårar.

Söder om Ceylon är en ö där man då någon i familjen blivit riktigt sjuk samlar sina vänner och stryper den sjuke samt äter honom ordentligt så han säkert kommer till Paradiset.

På en av dessa öar i oceanen där bara Sir John har varit finns jättar med ett enda öga som sitter i pannan; på en

annan ö bor folk som är utan huvuden men har stora ögon på axlarna och mun på bröstet; på en annan ö bor folk som har så stora överläppar att de kan dra läppen över huvudet som skydd mot solen; en annan ö har jättesmå dvärgar utan mun, bara ett litet runt hål varigenom de med sugrör intar mat och dryck, de talar ej men väser som ormar och förstår varandra genom tecken; på en annan ö bor folk som har öron så stora att de hänger till knäna; på en annan ö bor folk som har hästfötter, de springer därför bra; på en annan ö går folk på alla fyra och är ludna, på en annan går de på knäna så man tror de skall trilla, och han hävdar att det finns många andra sorters människor på dessa öar som han menar det skulle föra för långt att berätta om.

5.

Bortanför dessa öar kommer han till Manzi som ligger långt bort i Ind, och då är vi plötsligt i Canton, våra svenska sjuttonhundratalsresenärers stödjepunkt i öster, sen kommer han till världens största stad Hankow som kallas Himlens stad; den ligger på sjön som Venedig, det finns tolv tusen broar

med torn och bevakning som vaktar stan för storkhanen av Cathay.

På andra sidan floden Yangtse är man slutligen i storkhanens land, och där flyter Gula floden som varje år svämmar över och vållar skador.

Sir John berättar utförligt och initierat om storkhanens matvanor och betjäning och filosofi och postväsen och alla hans rikedomar, det blir lite ointressant ty det mesta är av guld. Han säger att av Noaks söner tog Sem Afrika, Jafet Europa och Ham, den girigaste, tog Asien. Hans son byggde Babels torn, han gav upphov till hoptals med hedningar och befolkade länderna i öster och kallade sig khan och Världens kejsare.

Sir John är sen i Turkestan och Per-

sien och Khorasan, och i ett kungarike bortom Bokhara växer frukter som ser ut som meloner men innehåller djur av kött och blod som lammungar utan ull; man äter både frukt och djur och han har ätit därav och mått gott.

Bortom Persien finns ett av hans alla finaste fynd: kungariket Abasgia.

I en provins som är tre dagsresor i omkrets är allt insvept i mörker så ingen människa kan se och ingen människa vågar gå ditin. Och ändå säger de som bor ikring att de stundtals kan höra röster inifrån mörkret av folk och gnägganden från hästar och galanden av tappar, så alla vet att där finns folk men ingen vet av vad slag.

Sen talar han utförligt om griparnas land — upptill örn och nedtill lejon —

och därbortom, det är geografiskt mycket förvirrande som vanligt, finns Prästen Johannes rike.

6.

Det är nästan lika mäktigt som storkhanens men inte riktigt lika rikt för det är farofyllt för handelsmän att ta sig dit: havet är fullt av klippor som drar till sig järn och spiken ur skeppen. Men Sir John har alltså nått dit och har hittat en sjö som har ebb och flod och vågor men inget vatten, bara sand, och ingen vet vad som finns på andra sidan.

Landet hitom är fullt av papegojor som hojtar på resenärerna och pratar käckt som vore de människor.

Prästen Johannes rike mäter på

bredden fyra månadsresor; på längden är det omätligt. Han har under sig sjuttio två provinser med sjuttio två kungar, vilka sedan har ytterligare kungar under sig att regera över. Han är kejsare av landet Ind. Han och storkhanen av Cathay är världens två mäktigaste furstar.

Prästen Johannes är en kristen furste. När han går i krig för han inga stridsbaner, bara tre kors av trä, och tiotusen ryttare och hundratusen fotfolk följer vare kors.

Han bor för det mesta i staden Susa. Han har ett palats med två torn av guld och i varje torn två karbunklar som lyser i natten. Han har fönster av kristall och bord av smaragd, ametist och guld, han sover i en bädd av safirer infattade i guld så han skall sova bra och ungdomlig, ty han ligger inte med sina hustrur mer än fyra gånger om året och då bara för att avla barn.

Han har ett riktigt bra palats i Nisa också, men i Susa är det bättre luft.

Vid hans hov äter varje dag mer än trettio tusen personer. Sju kungar betjänar honom i omgångar tillsammans med sjuttio två hertigar och trehundra sextio baroner.

Dagligen äter vid hans bord tolv ärkebiskopar och tjugo vanliga biskopar. Alla de höga herrarna turas om att betjäna honom, en är hushållschef, en annan är kammartjänare, en serverar honom hans tallrik, en annan hans kopp osv; han har det mycket bra på detta vis.

Sen berättar Sir John om Djävlnas dal i landet Ind.

Där stormar det ständigt och ryter av röster och trumpeter, och där finns en av nedgångarna till helvetet. Där finns också guld och silver, och många kommer dit att hämta, men få kommer därifrån, för djävlna stryper en del. Sir John red in i dalen i ett sällskap av fjorton, och de var nio då de kom ut.

Men bortom Djävlnas dal och bortom kullarna med guld som bevakas av pissmyror stora som hundar finns alltså, säger Sir John, Det Jordiska Paradiset, men han var aldrig där,

och det återstår för mig att söka besvara den otåliga frågan: vem var Sir John Mandeville?

7.

Det har sagts att han skulle ha varit en engelsman som tagit sig namnet Jehan de Bourgogne eller Jean à la Barbe och gått ur tiden 1372 och sen begravts i Liège; uppgiften härrör från en notarie i stan, Jean d'Outremeuse, död 1400, som själv misstänkts för att ha varit Sir John.

Det är mycket oklart alltsammans, och lärda herrar som länge sysslat med Sir John har kunnat visa att han öst fritt och begåvat ur många samtida källor, en rapport om det Heliga Landet av en tysk riddare, en rapport från Tartariet av en fransk fransiskanermissionär och ett verk om Österns länder av en armenisk adelsman; han skall också ha knyckt ur en medeltida encyklopedi, i sin tur baserad på äldre kompilationer, och ha nyttjat ordagranna stycken ur andra klassiska och medeltida verk.

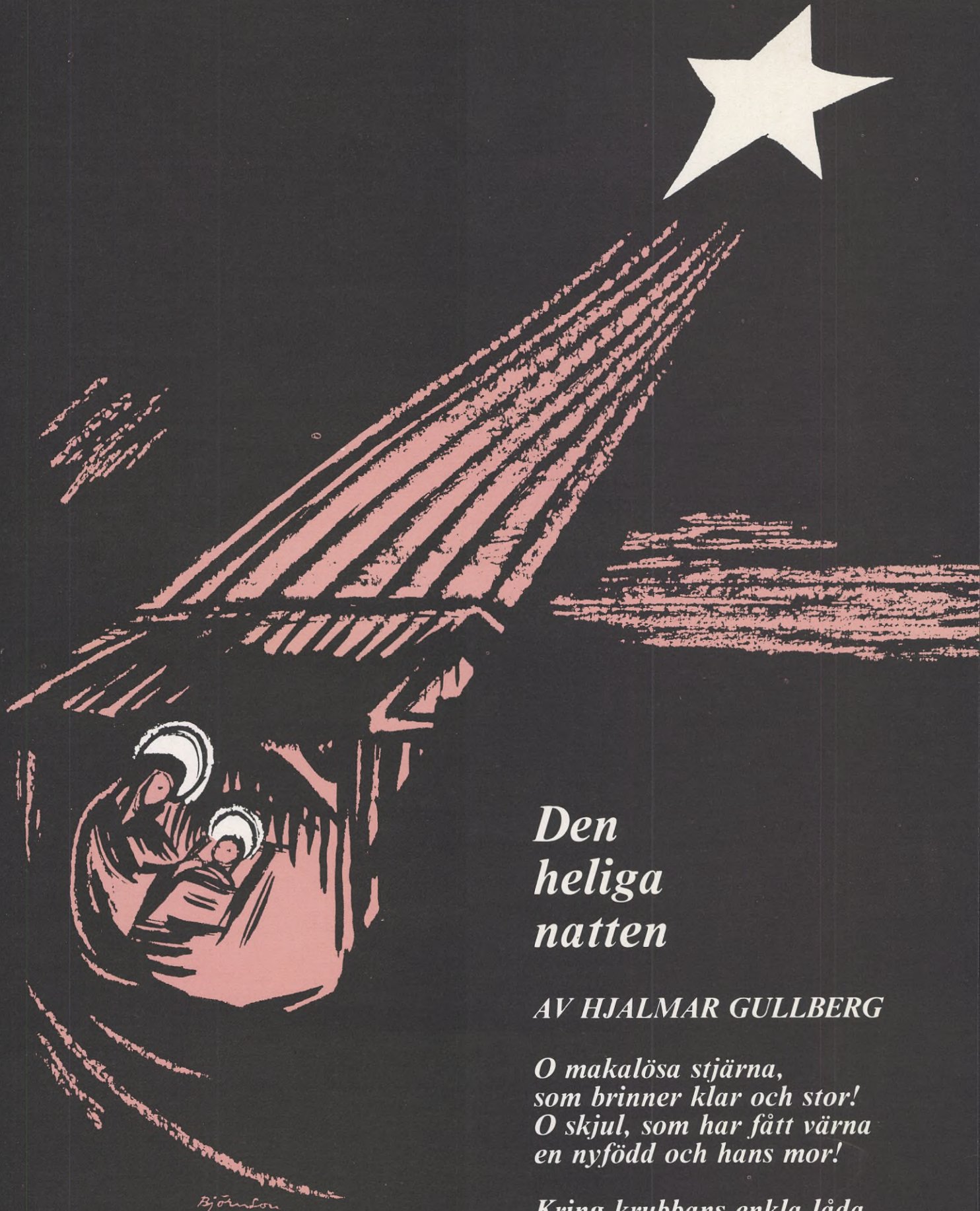
Man säger att Sir John antagligen aldrig varit i storkhanens eller sultans tjänst, man säger att han förmodligen aldrig varit vare sig i Afrika eller i Orienten. Man säger att materialsamlingen och sammanskrivningen med all sannolikhet sköts av en liten redaktion av belästa herrar i Frankrike.

Det enkla, suggestiva, lättillgängliga språket är, säger man, trettonhundratalets galliskt klara och precisa *doulz franceys*. Någon engelsman har det aldrig varit fråga om annat än som en pedagogisk form för själva berättandet, med riddarvärdighet och gikt och det hela.

Sanningen är sålunda att den bereste Sir John Mandeville aldrig har funnits. Han hittade till och med på sig själv.

Många reseskildrare berättar om saker ingen nånsin trodde fanns, men de fanns.

Sir John Mandeville berättar suveränt och sublimt om fabulösa och faktiska ting, men han fanns inte själv. Han var sin egen myt. ●

Björnson

Den heliga natten

AV HJALMAR GULLBERG

*O makalösa stjärna,
som brinner klar och stor!
O skjul, som har fått värna
en nyfödd och hans mor!*

*Kring krubbans enkla låda
står glansen silverblond.
Vad natten lät oss skåda,
är över allt förstånd!*

Samuel Owens ångmaskin från år 1832 vid Ryds nya schakt, Höganäs.

SVERIGES ÄLDSTA ÅNGMASKIN 150 ÅR

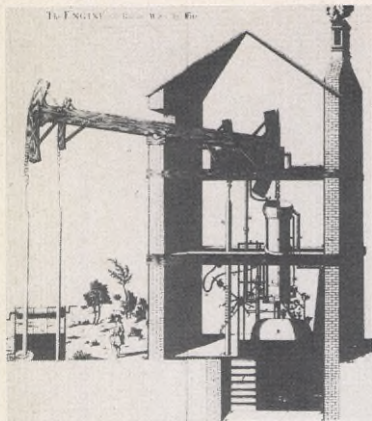
Uppmonterades vid Höganäs stenkolsgruvor i Skåne år 1832.

Nu i Tekniska Museet i Stockholm.

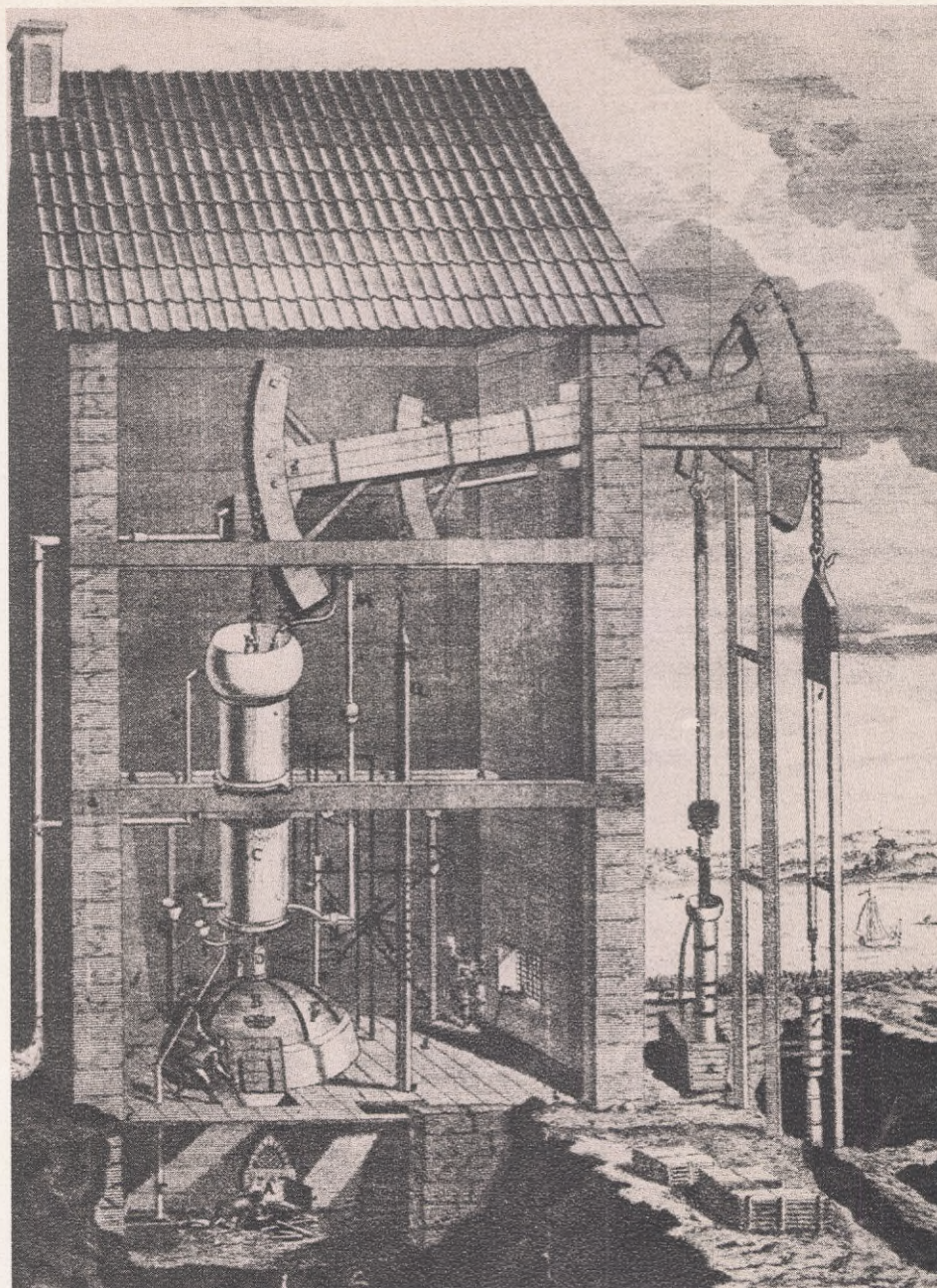
Ångmaskinens framträdande på industrins område i Sverige daterar sig från början av 1700-talet. Visserligen var det James Watt som med sin mästarehand i slutet av 1700-talet gav ångmaskinen dess rätta form, men redan dessförinnan fanns ett flertal ångmaskiner i gång litet varstans i världen, t o m innan Watt var född. Bland dem som före Watt gjort betydande insatser på ångmaskinens utveckling bör nämnas Thomas Newcomen och Thomas Savery, den förstnämnde som bl a var verksam inom gruvhanteringen insåg vilka stora svårigheter det var att forsla upp malm ur gruvorna samt att hålla dem fria från vatten. Det var därför inom bergshanteringen som ångmaskinen först kom till praktisk användning och där firade sina största triumfer.

Inom denna industrigren gjorde den också sitt insteg i vårt land. År 1728 uppförde nämligen Mårten Triewald en "Eld- och Luftmachin" – som var den tidens namn på ångmaskiner – vid Dannemora gruvor i Uppland. Av denna högst märkliga maskin finns nu intet kvar, endast huset vari maskinen inrymdes är bevarat. Denna vårt lands första ångmaskin fungerade inte till belåtenhet och slutade sin tjänst redan efter åtta år eller 1736. Även nästa ångmaskin i vårt land kom i bruk vid en järngruva, vid Persberg i Värmland 40 år senare.

Vid Höganäs stenkolsverk i Skåne uppsattes en ångmaskin omkring år 1800, en från England anskaffad eld- och luftmaskin som hade en cylinder om 28 tum diameter och som gjorde 15 slag i minuten. Ångmaskinen användes här liksom vid andra gruvor för uppföring av det brutna godset och för länsumpning. Att i görligaste mån hålla gruvorna fria från vatten var ett ganska besvärligt problem och den nya kraftkälla, som man erhållit i ångmaskinen, blev därför av utomordentligt stor betydelse för bergshanteringen. Tidigare hade man varit hänvi-

*Newcomens ångmaskin.
Kopparstick från år 1725.*

*Mårten Triewalds "eld-
och luftmachin" vid
Dannemora gruvor i
Uppland uppfördes mellan
åren 1726—28. Kopparstick
från 1730-talet.*

sad till de, kanske flera kilometer från gruvorna belägna vattenfallen, vilkas kraft satte vattenhjul i rörelse, som sedan medelst konstgångar överfördes till gruvorna. Även "vandringar" användes, av vilka de som drogs av oxar eller hästar var de mest brukliga.

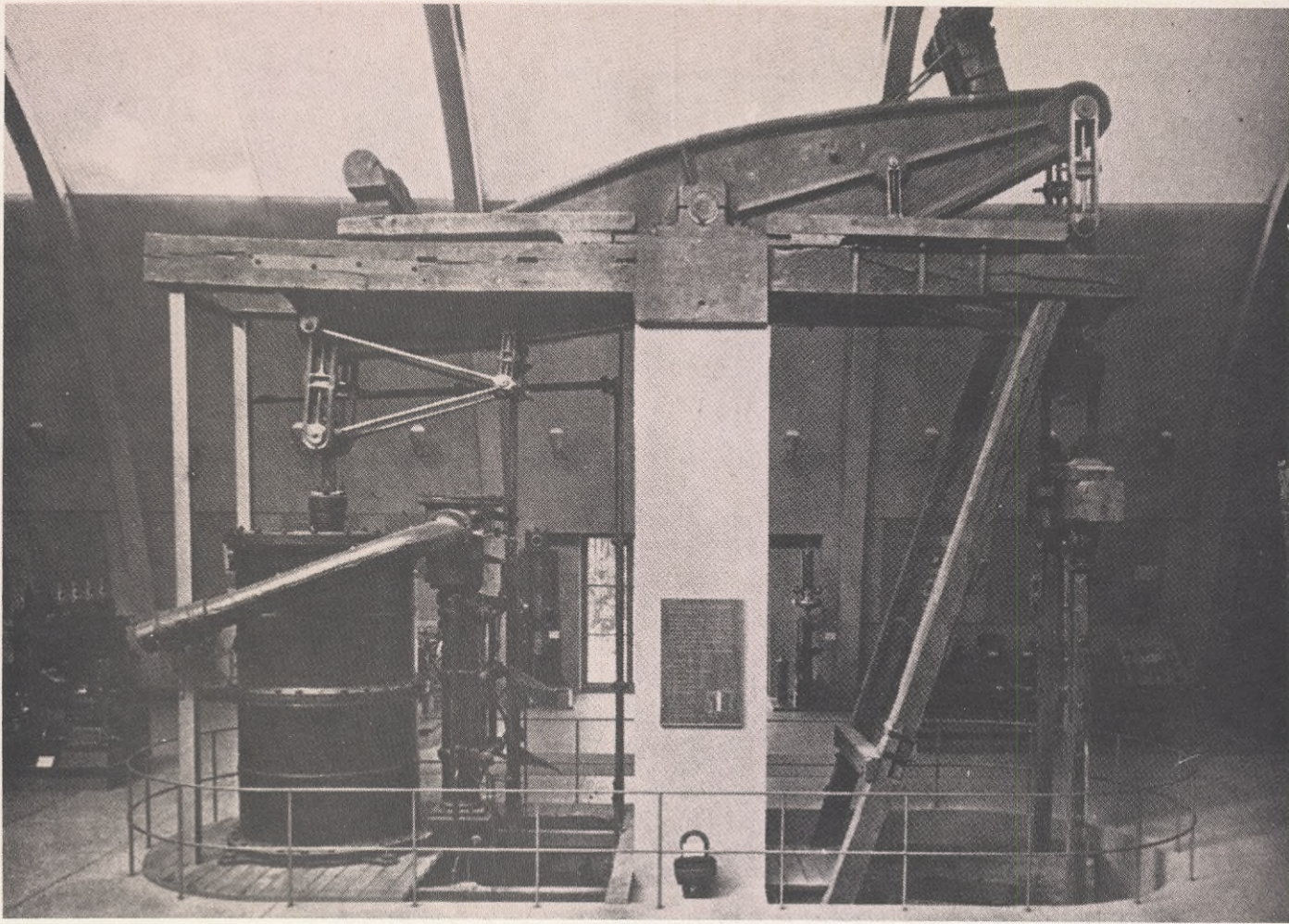
År 1806 fanns vid Höganäs sju ångmaskiner i gång, men dessa räckte inte till, utan ytterligare två maskiner måste beställas. Samtliga ångmaskiner var tillverkade i England, vilket land ansågs som det förnämsta, när det gällde tillverkning av ångmaskiner. Stenkolsverket gick dock med förlust, trots anskaffandet av de många maskinerna, som skulle underlätta grubarbe-

tet och möjliggöra dess bedrivande på större djup. Staten trädde då hjälpande emellan och gav bolaget ett lån på 50 000 riksdaler banco. Man ändrade senare den ena ångmaskinen, vilken låg vid Ryds schakt, till en maskin enligt Watt och Boultons system — en förändring som blev färdig på nyåret 1820.

Man vände sig då till en sakkunnig på området, Samuel Owen, för att hos honom efterhöra eventuella brister på maskinen. Han förklarade efter besiktningen att denna ångmaskin ej skulle uppfylla de fordringar man ställt på den. Under arbetet i gruvan påträffades en vattenåder, som var så stark, att

ångmaskinerna arbetade förgäves, och schaktet fylldes med så mycket vatten, att allt arbete måste inställas. Det beslöts då att upptaga ett nytt schakt bredvid det gamla vattenfyllda och där uppmontera tvenne kraftiga maskiner. Kostnaderna för dessa arbeten blev betydande, och då verket inte förfogade över några medel, beslöt man att inställa arbetet för en tid.

År 1824 blev situationen något ljusare, bolaget ombildades och nytt kapital anskaffades. Försök gjordes också att förmå några engelsmän att satsa pengar i stenkolsverket, men detta misslyckades. Man vände sig emellertid till en av Englands främsta

Sveriges äldsta bevarade ångmaskin, byggd av Samuel Owen 1832 — för 150 år sedan — och använd vid Höganäs stenkolsgruvor i Skåne. Nu i Tekniska Museet i Stockholm.

gruvingenjörer, Robert Hald, för att försöka få honom över till Sverige och närmare granska och undersöka de olika förhållandena vid Höganäs. Hald kom hit i juni 1827, besåg gruvanläggningarna och fann att ångmaskinerna var ganska illa medfarna och att driftskostnaderna för dessa blev betydligt större än för nya ångmaskiner. Man beräknade att med nya maskiner kunna pumpa upp 20 000 kannor (52 000 liter) vatten i timmen. På bolagsstämma 1829 beslöt man att anbud skulle införas på nya maskiner. Flera anbud inlämnades, men det enda antagbara kom från Samuel Owen, som nio år tidigare anlåtats som sakkunnig

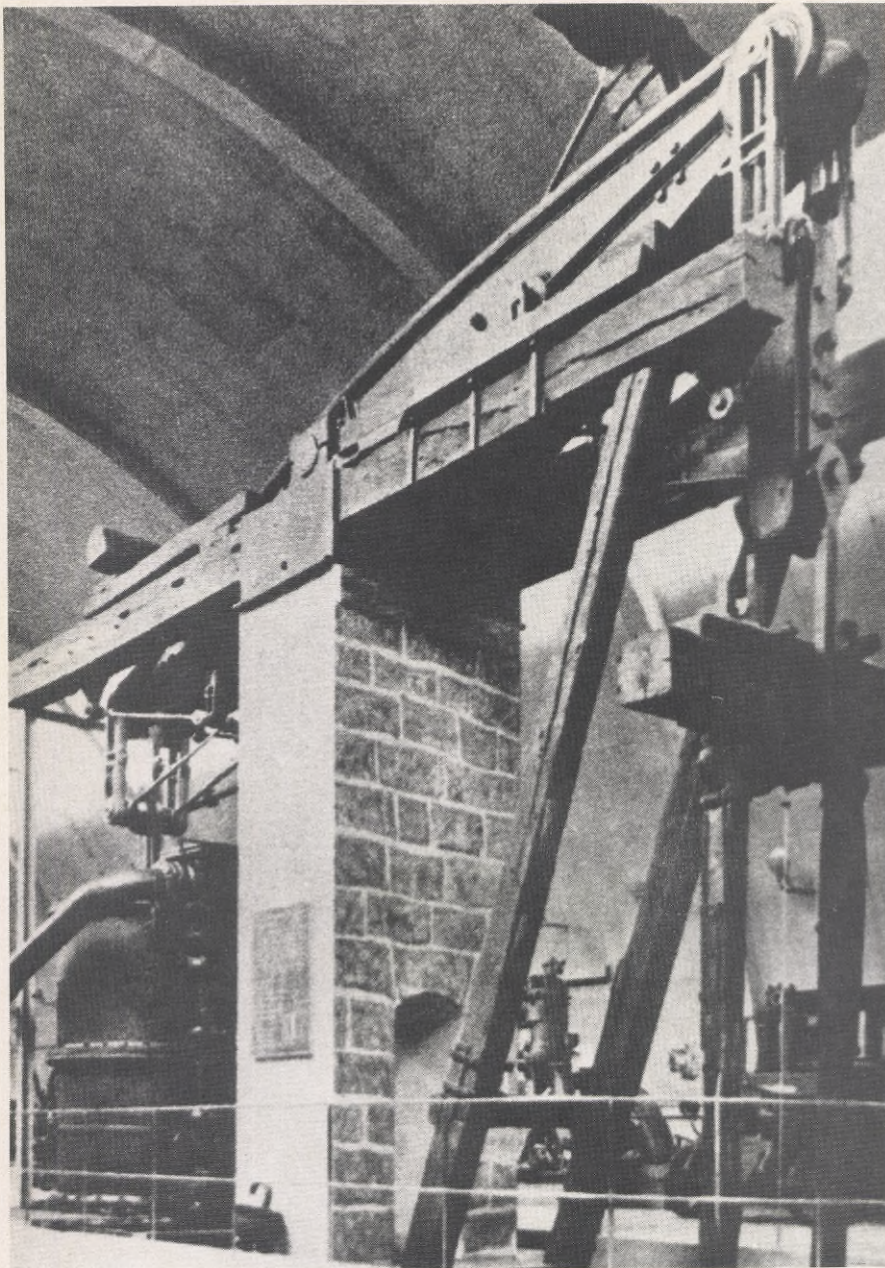
på ångmaskinsområdet.

Owen föddes i England den 12 maj 1774. I tjugooårsåldern kom han till en fabrik i sitt hemland, som bl a tillverkade ångmaskiner. Han verkade där några år, och på senare tiden för han omkring och monterade upp ångmaskiner, som firman levererat. Han hade funderingar på att resa över till Amerika, men antog i stället ett erbjudande från kanslirådet Edelcrantz att resa med denne till Sverige, för att där uppmontera fyra ångmaskiner, som Edelcrantz inköpt i Stockholm. Han fick sedan anställning som verkmästare vid de då nyanlagda Bergsunds verkstäder i Stockholm, där han stan-

nade i tre år.

År 1809 blev han sin egen i det han inköpte en egendom på Kungsholmen och där etablerade ett gjuteri med mekanisk verkstad. Owen sysslade med många olika saker, han byggde den första ångbåten i landet och som "ångbåtens fader" är han nog mest känd. Han uppsatte också vårt lands första järnbro samt byggde ett flertal ångmaskiner o a mekaniska arbeten.

Samuel Owen hade även funderingar på att i Stockholm starta buss trafik med ångdrivna fordon. Hans verkstad gick emellertid med förlust, konkurrenter hade börjat uppträda och andra orsaker bidrog till att han år

1843 försattes i konkurs. Han blev där-
 efter åter verkmästare, denna gång på
 Åkers styckebruk i Södermanland.
 Han stannade här några år varefter
 han bosatte sig i Stockholm där han
 avled den 15 februari 1854.

Owen hade, som tidigare omtalats,
 fått i uppdrag av Höganäs stenkols-
 verk att bygga de nya ångmaskinerna.
 Mellan honom och bolaget uppräta-
 des ett kontrakt, "att vid Höganäs
 verk förfärdiga och i komplett stånd
 uppsätta tvenne så kallade enkla Boul-
 tons and Watts ångmaskiner med cy-
 linder av 64 tum diameter engelskt
 mått, pistongen av 8 fots rest med 12
 slag i minuten, tackjärnsbalancer,

jämte tvenne ångpannor till vardera
 maskinen, nödiga roststänger m m."

Detta skulle kosta 87 220 riksdaler
 banco. Owen skulle även förfärdiga
 tvenne mindre ångmaskiner om 16
 hästkrafter vardera. De båda större
 ångmaskinerna skulle han ha i full
 gång under loppet av år 1830. Dessa
 kunde han ej leverera till den utsatta ti-
 den utan de blev avsevärt försenade.
 Först den 2 juni 1832 kom de båda
 maskinerna i gång. Samtliga maskin-
 delar hade Owen låtit tillverka på sin
 verkstad i Stockholm, ångpannorna
 däremot måste anskaffas från Eng-
 land. Transporten av ångmaskinerna
 till Höganäs var, som man lätt förstår,

mycket besvärlig. Man hade ju ännu
 inte några järnvägar utan måste helt
 lita på sjöfarten när det gäller tyngre
 och skrymmande gods. Enbart balan-
 sen till ångmaskinen vägde 7 ton. Ma-
 skinerna kom, trots alla besvärligheter
 på sin plats och sattes i gång. De besik-
 tigades i november 1832 och blev god-
 kända så när som på några mindre fel,
 vilka samtliga rättades till.

Nu randades en ny tid för Stenkols-
 verket vid Höganäs, vattnet pumpades
 bort och kolbrytningen kunde komma
 i gång på allvar. Företaget var tills vi-
 dare tryggt, sedan så starka maskiner
 anskaffats, att gruvorna kunde hållas
 fria från vatten. På 1840-talet började
 ångpannorna krångla, varför de ut-
 dömdes och nya tillverkades på Mo-
 tala verkstad. Kolbrytningen vid Ryd
 blev ej så långvarig utan upphörde i
 slutet av 1840-talet. Några poster kol
 har ju visserligen sedan uppfodrats,
 men dessa är obetydliga.

Ångmaskinerna gick emellertid för
 fullt, då detta schakt tjänade som vat-
 tenbassäng för hela gruvan. Den
 mängd vatten som uppfodrats under
 den tid ångmaskinerna var i gång be-
 räknas till omkring 110 000 000 kubik-
 meter. Ångmaskinerna har hela tiden
 eldats med den i Höganäsgruvorna
 brutna kolen. Vid Höganäs, som på så
 många andra ställen i landet, övergick
 man i slutet av 1800-talet till eldrivna
 pumpverk, varför ångmaskinerna blev
 utrangerade.

Maskinen vid Ryds gamla schakt
 upphörde att arbeta år 1901, då där-
 emot maskinen vid nya schaktet hölls i
 gång till den 7 april 1903. Dessa båda
 maskiner var lika varandra, så när som
 på några smärre detaljer. Ångmaski-
 nen vid Ryds nya schakt överlämnas-
 des år 1927 av Höganäs-Billesholms
 AB såsom gåva till Tekniska Museet i
 Stockholm och finns utställd i maskin-
 hallen och utgör det kanske värdeful-
 laste numret inom kraftmaskinsavdel-
 ningen.

Tore Attelid

Plymfabrikant säljer strutsägg för 3 riksdaler och Buttericks bjuder ut tråds mala reformliv! — Men ynglingen som spred socialistiska flygblad vid julottan greps av polis.

Julfirande från förr

Julhelgen för snart 70 år sedan — året var alltså 1913 — blev den sista av en oändligt lång rad av föregående fridsjular och man skulle länge minnas denna med vemod och saknad. Året därpå stod världen bokstavligt talat i brand och under fyra obarmhertiga år var det inte tal om att kunna fira jul i gammal god mening. Andra bestämde för vår räkning och vi var totalt avstängda från allt detta världens goda som vi så gärna vill förknippa med julfirandet.

Vi har bläddrat tillbaka i de gamla gulnade tidningsläggen och sammanställt en liten juldagbok från den tiden, precis som om vi själva skulle ha varit med. Kavalkaden är naturligtvis summarisk och rapsodisk men tid, rum och händelser är alltså helt autentiska.

● 7 DECEMBER

Vintersöndag och tjuvtittning

Det är söndag idag och hela sex grader kallt. Snön lyser dock med sin frånvaro men isen bär och mängder med bandyspelare tar nappatag på Laduviken. Uppe på Östermalms isbelagda idrottsplats piruetterade huvudstadens unga och sköna damer konstänkning i muff och boa. De första julannonserna är synliga: Buttericks på Drottninggatan slår på trumma för sina tråds mala "reformliv" — som är släkt med getingens sägs det — för att inte tala om alla de förtjusande bäddjackorna och liseuserna. Augusta Lundins exklusiva modesalong hinner ännu sy julblåsan och beställ julkonfektyrerna nu ropar den välkända gottaffären Alexandra. När skymningen som blev det livligt på gatorna; julslyktningen har ju också börjat fastän den stora dagen blir först nästa söndag. De många nya mekaniska leksakerna hos Göthes väckte barnens förtjusning — allt skall kunna gå att dra upp nu för tiden! De lysande och guldgliitrande uniformerna i MEA:s fönster vid Norrmalmstorg tilldrar sig speciellt kvinnligt intresse.

● 10 DECEMBER

Tagore och brännvinskungen

Idag glömmer man nästan allt det

myckna ståhejet inför julen — det är nämligen Nobeldag på Musikaliska Akademien. Indiern Tagore fick ju som bekant litteraturpriset men tyvärr var han frånvarande och i hans ställe mottog engelske ministern priset. I bjärt kontrast till den blide österlänningen Tagore visar tidningarna brännvinskungen Smiths anletsdrag. Han har avlidit i Karlskrona och folk drar sig nu till minnes hans tiodubbelt renade brännvin och hans små ångslupar som gick i skytteltrafik mellan Reymersholme och norra malarstranden med törstiga passagerare. Det var tider säger folk som var med, och Smithen lär också ha blivit omätligt rik. Men nu glunkas det om att han dött utfattig. Vädret är idag grått och disigt, kylan har försvunnit och det är mindre jullikt än någonsin.

● 14 DECEMBER

Stor skyltsöndag med 130 småtomtar

Hela Stockholm tycks ha varit på benen idag för att se den stora skyltsöndagens alla härligheter och Skansens och Stortorget's julmarknader har haft den största publiken i mannaminne. För att ni skall få en riktig uppfattning om stämningen bland allt folket måste jag citera signaturen "Enzio" i Stockholms Dagblad. Han verkar dock litet sur över att nyheterna är så få. Hör bara:

"De många otaliga skaror som på söndagen i sakta mak vandrade gata upp och gata ned hade en viss stilla glädje över sig. Den härlighet som utbredde sig i de elegantaste fönstren fascinerade massan. Ögonen slukade vad händerna ej kunde nå. Man tog fantasien till hjälp och frossade efter bästa förmåga i den lyx, som den kalla verkligheten skänker vem som helst. Men årets tendens vederlade på intet sätt de tecken till avmattning som de föregående åren visat. Man visade sina elegantaste artiklar, sökte åstadkomma effekt genom massutställning av en vara, lade litet bomull under utställningsföremålen och ställde några granar mellan dem, det var allt. Något nytt för året på det ena eller andra om-

rådet är ej att anteckna annat än i den mån de växlande modena framkalla förändringar. Hur som helst är dock skyltsöndagen allt fortfarande en folkets förlustsedag. Den stora människomassan som uppfyllde de större affärsgatorna fick med säkerhet en billig förströelse på sin vandring. De många elektriska lamporna förmådde lysa upp det grå töcken som ligger över vardagens strävan. Ansiktena strålade, ej blott av begär att äga allt detta underbara utan mångenstädes lyste glädjen över att det fanns så mycket vackert. Barnavännernas 130 små jultomtar som tågade genom de julsmäckade gatorna väckte särskild förtjusning."

Något julväder kunde man då inte tala om men det regnade i alla fall inte!

● 16 DECEMBER

Att välja julkbok

Julböckerna bör man förstas nämna — och det påminner också alla bokannonser om idag. Det är en hel liten flod som förlagen släppt loss och här skall bara nämnas några stycken. Selma Lagerlöfs "En herrgårdssägen", Marika Stiernstedts "Alma Wittfogels rykte" och Wilhelm Ekelunds dikter "Tyska utsikter" står säkert på mångens önskelista, för att inte tala om Sven Hedins "Scoutliv i Tibet" eller Hasse Z:s julkbok. Bukowski aviserar sin stora julauktion; det lär vara excellensen Wachtmeisters stora antikvitetsamling som skall klubbas bort — fina julklappar för den som har råd att köpa!

Dagens lustigaste erbjudande kommer från Annefeldts plymfabrik på Smålandsgatan; 300 st strutsägg för 3 kr pr styck och man lovar att hjälpa till att montera äggen till bägare! Maggi buljongtärning sägs vara den bästa julklappen för husmor — stackars husmor — och Waldemar Swahn kåserar om den gamle julkamrern som han funnit i ett hus på Jungfrugatan.

● 19 DECEMBER

Rysk kaviar och gåslever

Vad vore julen utan all den goda julmaten! Brunanders på Humlegårdsgatan 2 annonserar utan förlägenhet om äkta rysk kaviar, Strassbourger gåslever, en mångfald ädla viner, kaffe och the. Slakteri AB Norrmalm håller sig till husmanskosten och bjuder ut skinka, julkorv, syltor och revbensspjäll.

Ett underligt rött sken har hela dagen lägrat sig över huvudstaden. Meteorologerna lugnar oss med att det är "lysande nattmoln" som dröjt sig kvar. Ohyggliga saker skrivs idag om mor-

det på apotekaren i Hammarby som stacks ner av en italienare. Mona-Lisatavlan i Louvren har stulits och man tror att den skyldige är en förryckt konsthandlare. Man kan inleda julfirandet på många olika sätt...

● 21 DECEMBER

Staaff är orolig över tiden

Vi skall väl inte skymma julglädjen men man blir betänksam när man läser referatet av statsminister Staaffs tal i Karlskrona. Han målar med svart pensel och vill att de värnpliktigas övningstid skall ökas – till ett helt år för specialvapnen och flottan. Det ryktas också om en värnsskatt på 40–60 miljoner kronor – vad är det som stundar? Änkedrottning Sofia är mycket dålig och alla kungahusets medlemmar är församlade i Stockholm. Frälsningsarméns "kokande julgrytor" slår alla rekord denna jul och i övrigt är stora insamlingar till fattiga och nödställda nu i sitt avslutningsskede. Folk är mycket givmilda. Vädret föga vinterligt.

Drottningen har skänkt fullständig beklädnad till 10 gossar och 10 flickor i alla Stockholms församlingar.

● 24 DECEMBER

Obeskrivligt virrvarr vid centralen

Julafton idag alltså med något litet av vinter i luften. Den stora brådskan som alltid utmärker vår huvudstad en sådan här dag gjorde sig även nu gällande och i centralstationens närhet var det ett obeskrivligt virrvarr. Alla som inte bor i Stockholm vill naturligtvis hem och fira julen. Biskop Gottfrid Billing har idag riktat ett upprop till ungdomen "att förtrösta på Gud, och så länge som möjligt tro gott om människor". De yngsta i kungahuset presenterades i en särskild bilaga, där det även berättades var och hur de kungliga skall fira jul. Svenska Biografteatern annonserar sin annandagspremiär "Antonius och Kleopatra" på Röda Kvarn. Kungliga Teatern kommer att spela "Madonnans juveler", Dramaten "Lustresan", Oscars-Teatern "Kyska Susanna" och Folkets Hus-Teatern "Bröderna Östermans huskors". John Forssell skall konserter på Musikaliska Akademien. Smaken är som synes olika!

● 27 DECEMBER

Och hur blev julen?

Ja, den blev både på gott och ont. Vi låter Stockholms Dagblad berätta: "Årets julhelg har förflutit ganska stilla och fridfullt. Till den yttre högtids-

stämningen har bidragit ett ovanligt vackert julväder. Visserligen saknade ögat den tjusning som en snötäckt mark skänker men det har i alla fall rått frost, dock inte bitande kallt och på juldagen strålade solen några timmar. På annandagens middag började ett lätt snöfall, vilket så småningom tätnade så att snön på aftenen låg tre å fyra tum djup på gatorna. Nu drog sig en hast kälkarna fram och en och annan släde förkunnade sin väg med bjällerklang, en lika ovanlig som behaglig överraskning i automobiljtutens stad. Den ledsamma synen av berusade julfirare har naturligtvis stört stämningen utomhus. Särskilt i Klara var det på julaftonen ganska bråkigt.

Icke mindre än ett 20-tal anhölls där för fylleri. Utanför Jacobs kyrka anhölls på juldagens morgon vid ottetid en yngling som sökte dela ut socialistiska flygblad och som får stånda till svars härför.

De kungliga fick ett övermått med julklappar och julaftonen firades som sed är i Hvita Hafvet. Men änkedrottning Sofias tillstånd lade sordin på julglädjen."

Mycket känns igen, inte sant! Men det var nog trots allt lite lugnare på den tiden även om "automobiljtuten" irriterade. Det kan tilläggas att på årets näst sista dag avled änkedrottning Sofia.

Lions belönar din goda idé om **ANPASSAD ARBETSPLATS**

Lions Clubs International
utlyser 1983 års idépristävling och ställer

100.000:- KRONOR

till disposition för goda förslag om anpassad arbetsplats för handikappade – ss. hjälpmedel, ändring av maskiner, verktyg, lokaler, arbetsmetoder etc.

Beloppet utdelas i form av stipendier eller som belöning. Maxbelopp 50.000:-. Stipendierna utdelas endast om det finns lämpliga mottagare. Lägre prissumma kan komma ifråga.

Stipendierna kan sökas av alla. Det räcker med en idé eller skiss som kan leda till ett gott resultat eller ny metodik.

Målsättningen utesluter inte att även förslag som avser handikappades behov för framtiden och den dagliga livsföringen även upptages till behandling.

Lions garanterar att idéer och uppgifter inte kommer ut till obehöriga. Försök till kontakt uppfinnare – producent kommer att göras.

Ansökningshandlingar rekvrireras från Lions Clubs International, Nybrokajen 7, 111 44 Stockholm, tel. 08 – 24 89 00 eller från Handikappinstitutet, Box 303, 161 26 Bromma, tel. 08 – 87 91 40. Förslagen skall vara oss tillhanda senast 15 januari 1983 under adress

LIONS CLUBS INTERNATIONAL

Box 396, 931 00 Skellefteå

Märk kuvertet "Lions stipendium".

JAG MÅSTE HA ETT PAKET TILL SVÄRMOR OCKSÅ...

LEKSAKER

JAG SKA KÖPA NÅT ÅT BARNEN...

KAN HA HEMLIGA UPPDRAG

ÖBERG

HÖLL FOLK LIV-EGNA

LÄTER RESULTAT-LÖST

OWAN

ALLVAR-LIGA

FÖR FRÄKTER PÅ RÅLS

GÖR TANDEN HÄRD

HAR VI NU

SOMMAR FLICKA

VÄRME-KALLOR

STRYKER

FINNS DET EN LINSE SOM ÄR

FÄGEL

FALLER

GER MÅNGA LEDIGT

DRAG-SPEL

SPANISK KOMPIS

LIRAR-NAS

LIRA-RE

ORD-VÄX-LING

BOR HA ÖGONEN PÅ SKAFT

JAN-JAN

PÄMIN-NELSE

KÖTTAN RÄTTNING

HÅLLER PÅ GÖ-TETS

MAKEL-LAR

ETT DJUR I NORR

HETER EN VÄRLDS-DEL

TVA LOD-RÄTA

STRÆCK

TAR BRONS-PENGEN

KVAD-RAT

STYCKE

KAN GE NYA KRAAF-TER

MIND-RE

GÅNG

HAR VÄL DE FLESTA

TAR PÅ LOTTO

HÅLLER MÄNGEN UPPE

KUIFISKT

ÖVER-GÅNG

SNUSNIPPA

SKÖT-SEL

KAN DET PÅ JUL-KÄPPS-LISTOR

APOTEK

VOKA-LERNA

MAND-RIL-LEN

TAR BORT SKRÄ-FET

BLÅSA HÄRT

LIERA

NEGA-TION

RIKTNING

OXE

MÅTT FÖR VÄTT

KAN KÄNNA PÅ RYG-GEN

GENLJU-DER

EN HANS I BACKEN

UPPTÄCK-TES PÅ 1800-TALET

UTGÅNG

BRU-KAR

RE-KORD

HAR FIENDER MED VÄRAN-DEA

TÄCKER FISKAR FET VARA

LIGGER I VATTEN

GODA

SVARAR SOLEN FÖR

SÄLJER FÖR KONSUM

MISÄM-BET

UT-TREYK

PLAN

SKRAJ-SEN

SAMT-LIGA

MÖJLK-FABRIK

INSPI-RA-TIONS-KÄLLA

HAR TÄCKT VÅRT LAND

HÅLLER SIG UPP RÄTT

KRUX

KORT FÖR SPA-NIEN

TOG TILL ORDA

JUL BILD KRYSS

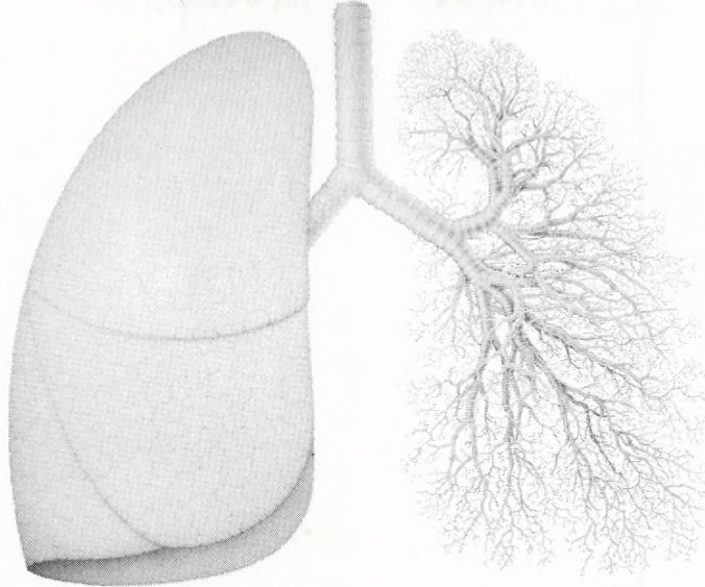
Lösningar måste vara Status redaktion, Box 3196, 103 63 Stockholm, tillhanda senast den 10 jan. 1983. Tävlingsbrevet skall vara märkta med ordet "Julbildkryss". Varje kuvert får endast innehålla en lösning. Glöm ej att tydligt ange namn och fullständig adress. Fem priser utdelas enligt följande: första pris 100 kr, andra pris 75 kr, tredje pris 50 kr, fjärde och femte pris 25 kr. Pristagarnas namn meddelas i Status februarinummer 1983.

Namn

Bostad

Postnr och -adress

ATT FÖREBYGGA OCH BOTA SJUKDOMAR ÄR VÅR UPPGIFT.

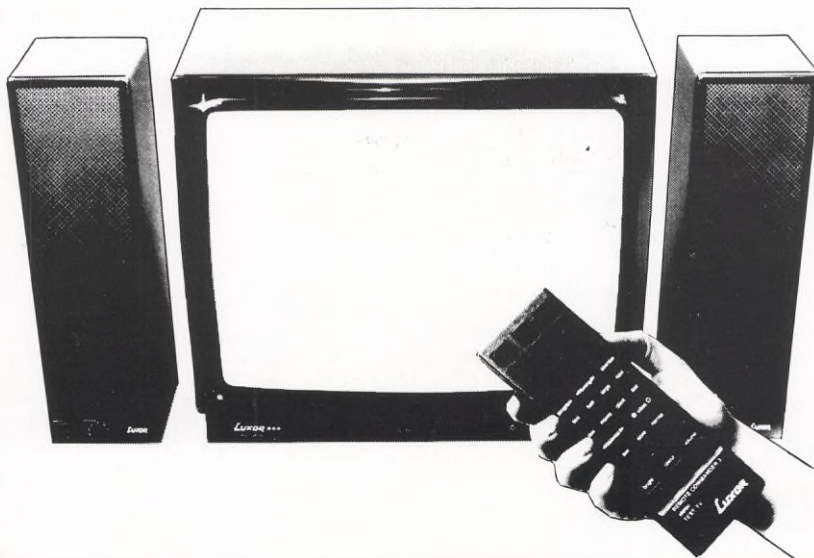

Sjukdomar i andningsvägarna tenderar att öka. Genom sin forskning har Astra nått en ledande position på världsmarknaden inom detta sjukdomsområde liksom andra viktiga terapiområden. Astmamedlet Bricanyl används i 100-talet länder.

ASTRA

151 85 SÖDERTÄLJE, TELEFON 0755/329 80

VÄRLDENS FÖRSTA TV-ANLÄGGNING!

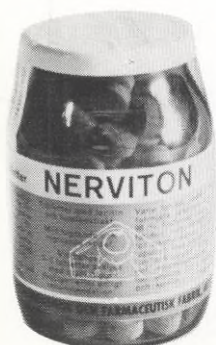
Luxor System-TV, världens första TV-anläggning. TV:n är i stereo 2x40 Watt och genom den kan du köra allt som har med bild och ljud att göra. Videobandspelare, videodisk, bandspelare, skivspelare... allt. Naturligtvis är den klar för satellit-TV, den har Text-TV som standard och den levereras med Luxors nya fjärrkontroll. Så missa inte årets stora TV-nyhet. Maken till TV har du aldrig sett!

LUXOR

GER DIG FRAMTIDEN REDAN IDAG.

NATURMEDEL *)
Oskadlighetsgranskat

Orolig? Stressad?

Pröva NERVITON-tabletter,
som är ett mildt lugnande och
rogivande medel.

Sveriges äldsta naturmedel? Välskännt
och uppskattat sedan 1930-talet!
Nu mer aktuellt än någonsin.

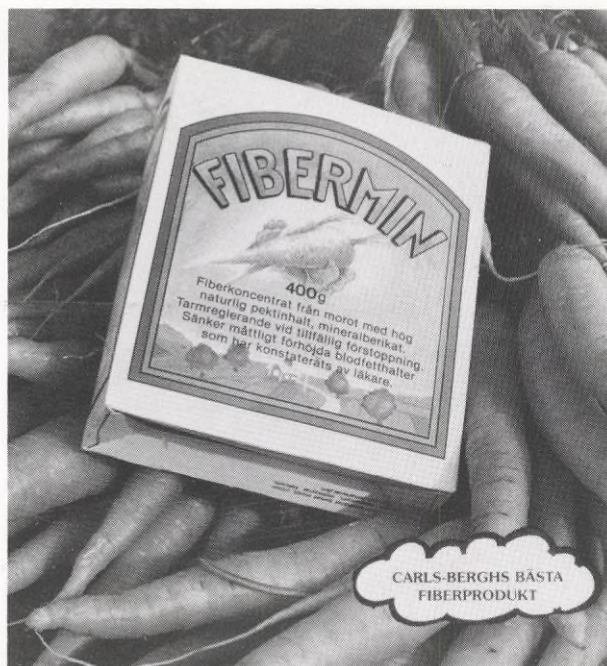
En ren hälsokostvara från

AB CARLS-BERGH BIOKEMISK
OCH FARMACEUTISK FABRIK 402 58 Göteborg

*) Av Socialstyrelsen registrerat
naturmedel (nr 79-5189), har
därför ej genomgått för läkemedel
(farmaceutisk specialitet) före-
skrivna kontroll.

Detta berömda fiberkoncentrat som är gjort av mineralberikade morötter är
Registrerat naturmedel hos Socialstyrelsen (nr 81-5005)
Har därför ej genomgått för läkemedel föreskriven kontroll

CARLS-BERGHS BÄSTA
FIBERPRODUKT

**Fibermin, naturens eget sätt att
SÄNKA KOLESTEROL I BLODET**
t.ex. när läkare konstaterat måttligt förhöjd blodfetthalt och
SKONSAMT MOTVERKA FÖRSTOPPNING
effektivt men mildt tarmreglerande vid tillfälligt trög mage.

AB CARLS-BERGH BIOKEMISK OCH FARMACEUTISK FABRIK Tel. 031/48 00 10

UNIKA BILDER,
SAMTIDSSKILDNINGAR
OCH INTERVJUER

Barn i stan

"Barn i stan ger det perspektiv på barnomsorgsdebatten som hittills saknats. Utan att ha läst den ska man bestämt inte alls yttra sig med tvärsäkerhet i dessa frågor."

Guje Mattisson,
Arbetet

En bok om barnuppfostran och barntillsyn
från sekelskiftet till sjuttioalet.

Köp den
billigare hos

FOLKSAM